

Specifiskais mērķis NR. 9

Uzlabot ES lauksaimniecības spēju reaģēt uz sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, tostarp uz prasībām par nekaitīgu, uzturvielām bagātu un ilgtspējīgi ražotu pārtiku, par pārtikas atkritumiem un par dzīvnieku labturību

SITUĀCIJAS ANALĪZE

1	AUGSTĀKAS KVALITĀTES PRODUKTS, TO ATPAŽĪSTAMĪBA UN UZTURA PARADUMI.....	5
1.1	NACIONĀLĀ PĀRTIKAS KVALITĀTES SHĒMA (NPKS)	7
1.2	ES PĀRTIKAS KVALITĀTES SHĒMAS	8
1.2.1	<i>Bioloģiskā lauksaimniecība</i>	8
1.2.2	<i>Aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēma, Aizsargātu cilmes vietas nosaukumu shēma un Garantēto tradicionālo īpatnību shēma</i>	17
1.3	TRADICIONĀLO PRODUKTU RAŽOŠANA (RUDZI)	18
1.4	LAUKSAIMNIECĪBAS PRODUKTU INTEGRĒTĀS AUDZĒŠANAS SISTĒMA	20
2	ZAĻAIS PUBLISKAIS IEPIRKUMS (ZPI)	21
3	ILGTSPĒJĪGA PĀRTIKAS RAŽOŠANA	23
3.1	PĀRTIKAS IZĶĒRDĒŠANA UN ZUDUMI	23
3.2	LAUKSAIMNIECĪBAS DZĪVNIEKU LABTURĪBAS PRASĪBAS (T.SK. DZĪVNIEKU TURĒŠANAS, KOPŠANAS, PĀRVADĀŠANAS UN KAUŠANAS PRASĪBAS, KĀ ARĪ PRASĪBAS ATTIECĪBĀ UZ IZSKATU PĀRVEIDOJOŠU OPERĀCIJU IZDARĪŠANU, KVALITATĪVA DZĪVNIEKU IZCELSMES PRODUKTU PRIMĀRĀ RAŽOŠANA)	28
3.3	PREVENTĪVIE PASĀKUMI DZĪVNIEKU VESELĪBAS NODROŠINĀŠANAI	32
3.4	AUGU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻU (AAL) LIETOŠANA	35
3.5	PĀRSTRĀDES PROCESA PIESĀRŅOJUMA LĪMENIS PĀRTIKĀ	40
4	VIDEI UN PATĒRĒTĀJIEM DRAUDZĪGS IEPAKOJUMS	41
5	STIPRO UN VĀJO PUŠU, IESPĒJU UN DRAUDU ANALĪZE	43
5.1	STIPRĀS PUSES	43
5.2	VĀJĀS PUSES	43
5.3	IESPĒJAS	44
5.4	DRAUDI	45
6	VAJADZĪBU NOVĒRTĒJUMS	45

Lietotie saīsinājumi

AML - Antimikrobiālie līdzekļi

AMR – Antimikrobiālā rezistence

AREI – Agroresuru un ekonomikas institūts

CIA - Cilvēku veselībai kritiski svarīgie antimikrobiālie līdzekļi

CSP – Centrālā Statistikas pārvalde

EIP - Eiropas inovācijas partnerība

EK – Eiropas Komisija

ES – Eiropas Savienība

ESVAC - Eiropas Veterināro antimikrobiālo līdzekļu patēriņa uzraudzības (ESVAC)

FAO - Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācija

LAD – Lauku atbalsta dienests

LAP – Lauku attīstības plāns

LBLA – Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija

LDC – Lauksaimniecības datu centrs

LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamās zemes

LLKC - Latvijas lauku konsultācijas un izglītības centrs

LLU – Latvijas Lauksaimniecības universitāte

LPUF – Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācija

NPKS – Nacionālā pārtikas kvalitātes shēma

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PVO - Pasaules Veselības organizācija

SKDS – Pētījumu centrs SKDS

SPKC - Slimību profilakses un kontroles centrs

ZM – Zemkopības ministrija

ZPI – Zaļais publiskais iepirkums

VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

ES lauksaimniecības nozarei un lauku apvidiem ir liela ietekme uz ES labklājību un tās nākotni. ES lauksaimniecības nozare ir viens no pasaules vadošajiem pārtikas ražotājiem, kura garantē nodrošinātību ar pārtiku vairāk nekā 500 miljoniem Eiropas iedzīvotāju. Lauksaimniecības politika, būdama saistīta ar pārtiku un dažkārt arī ar pārtikas ražošanas veidu, ir saistīta arī ar veselības politiku, jo īpaši attiecībā uz veselīgiem ēšanas ieradumiem un antimikrobiālo līdzekļu izmantojuma samazināšanu.¹

KLP ir jānodrošina pāreja uz ilgtspējīgāku lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un tirgošanu pielāgojot iedzīvotāju gaidām, jo īpaši attiecībā uz ietekmi uz veselību, vidi un klimatu, lai nodrošinātu Eiropas iedzīvotājiem piekļuvi nekaitīgai, kvalitatīvai, cenas ziņā pieejamai, uzturvielām bagātai un daudzveidīgai pārtikai.

Iedzīvotāji aizvien augstāk vērtē piekļuvi daudzveidīgiem pārtikas produktiem, kurus raksturo plašāks sabiedriskais ieguvums, piemēram, bioloģiskie produkti, produkti ar ģeogrāfiskās izcelsmes norādi u.c. KLP ir jāsniedz savs ieguldījums arī kritiski svarīgo veselības jautājumu risināšanā, piemēram, tos, kas saistīti ar nepārdomātas un pārmērīgas antibiotiku lietošanas rezultātā izveidojušos mikrobu rezistenci, paredzot atbalstu tādu pasākumu īstenošanai, kas veicina jauno tehnoloģiju izmantošanu, pētniecību un inovācijas.

Tāpat KLP var palīdzēt lauksaimniekiem labāk piemērot ES noteikumus par dzīvnieku labturību un standartus vēl vairāk paaugstināt, uzņemoties brīvprātīgas iniciatīvas, kuru mērķis ir visā ES un ārpus tās uzlabot dzīvnieku labturības aspekta tirgus vērtību. Vēl viena KLP funkcija — rūpēties par to, lai uztura ziņā vērtīgi produkti, piemēram, augļi un dārzeņi, būtu viegli pieejami ES iedzīvotājiem, popularizēt veselīgāku uzturu, kas palīdz samazināt aptaukošanās un uztura nepietiekamības problēmu.

KLP viens no uzdevumiem ir palīdzēt lauksaimniekiem paredzēt ēšanas ieradumu pārmaiņas un attiecīgi savu ražošanu pielāgot tirgus signāliem un patērētāju prasībām. Visbeidzot, stimulējot labāku ražošanas un pārstrādes praksi un atbalstot iniciatīvas, kas tradicionālo patēriņa modeli “saražoja-izmantoja-izmeta” pārveido aprites bioekonomikā, KLP var palīdzēt samazināt pārtikas izšķērdēšanu un pārtikas zudumus.

¹ EK paziņojums “Pārtikas un lauksaimniecības nākotne”, https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/LV_Future_of%20food_and_farming_communication.pdf

1 Augstākas kvalitātes produkts, to atpazīstamība un uztura paradumi

1. Latvijā vērojama aizvien pieaugoša interese par dažādiem ar pārtikas ražošanu un patēriņu saistītiem jautājumiem. Sabiedrības informēšana un viedokļu apmaiņa notiek dažādos sabiedrības iniciatīvu līmeņos, starp kuriem aizvien biežāk novērojama veiksmīga sadarbība. Tā, piemēram, kampaņa “BioLoģiski”, kas vērsta uz izpratnes veicināšanu par bioloģiskas pārtikas nozīmi šodienas un nākotnes patērētāju izvēlēs, ir sadarbība starp zemniekiem, valdību, nevalstiskajām organizācijām un ES institūcijām.²
2. Par pieaugošu sabiedrības interesi ilgtspējīgu pārtikas prakšu ieviešanā liecina arī dažādu pašorganizējošu kustību rašanās Latvijā. Sekojot pasaules praksēm, Latvijā tiek veidoti dažādi zemnieku un patērētāju sadarbības modeļi. Viens no zināmākajiem un pieaugošu popularitāti iemantojušiem ir Tiešās pirkšanas kustība. Šī uz brīvprātības principa balstītā sadarbība, lokālu pulciņu formātā, tagad pārstāvēta teju visās lielākajās Latvijas pilsētās. Pilsētu iedzīvotāji sadarbojas ar apkārtnes bioloģiskajiem zemniekiem, pārtiku no viņiem iegādājoties bez starpniecības.
3. Sabiedrības arvien lielākā ieinteresētība dažādos ar pārtikas veselīgumu un ilgtspēju saistītos jautājumus veicina arī ražotāju un pārtikas produktu pārstrādātāju reakciju uz notiekošo. Piena pārstrādātāji, dārzeņu un augļu produkcijas u.c. ražotāji sadarbojas ar bioloģiski sertificētiem lauksaimniekiem, radot atsevišķus bioloģiskās produkcijas apakšzīmolus.
4. Latvijas sabiedrības informētība un rīcība tiek vērtētas arī dažādās ar ēšanas ikdienas paradumiem saistītās aptaujās. Kopumā vispārējā iedzīvotāju informētība par pārtikas produktiem un to ražošanas tendencēm ir samērā augsta. Iedzīvotāji labi izprot likumsakarību starp lokāli ražotas pārtikas apjomu palielināšanu un tās pozitīvo iespaidu uz Latvijas tautsaimniecību, kā arī ir pietiekoši informēti par to, kas ir veselīgs ēdiens.
5. Tomēr būtiski ņemt vērā, ka pārtikas patēriņa paradumi mainās lēni. Piemēram, Latvijas iedzīvotāju vidū ir vērojamas spēcīgas dzīvnieku valsts produktu patēriņa tradīcijas. Kā uzrāda arī RIMI veiktā aptauja, tad 85% Latvijas iedzīvotāju uzturā regulāri patērē gaļu, 86% piena produktus un 68% olas. Aptuveni 14% uz šo pašu jautājumu atbildējuši, ka, samazinot dzīvnieku valsts produktu patēriņu, tiktu samazināta negatīvā ietekme uz vidi. Kopumā to var uzskatīt par pozitīvu tendenci, jo aizvien pieaugoša informācijas aprīte publiskajā telpā palīdz veidot iedzīvotāju izpratni par kopsakarību starp pārtikas ražošanas procesiem un to ietekmi uz vidi, kurā dzīvojam.
6. Veselīgs, pilnvērtīgs un cilvēka ikdienas aktivitātēm atbilstošs uzturs ir nozīmīgs faktors iedzīvotāju veselības veicināšanā un normālas ķermeņa masas saglabāšanā.³ PVO iesaka dienā uzņemt vismaz 400 g augļu un dārzeņu,⁴ savukārt citās Eiropas valstīs bieži tiek ieteikts uzņemt pat vairāk – 500 līdz 600g⁵ augļu un dārzeņu dienā.
7. Kopumā Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma aptauju dati liecina, ka Latvijā svaigu dārzeņu lietošana uzturā zema. 2018. gadā svaigus dārzeņus pēdējās nedēļas laikā katru dienu uzturā iekļāva tikai 42% sieviešu un 31,4% vīriešu. Tomēr pozitīvi ir

² <http://www.biologiski.lv/>

³ OECD, WHO, 2019, State of Health in the EU Latvija. Valsts veselības profils 2019. OECD and World Health Organization, https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_lv_latvian.pdf

⁴ Increasing fruit and vegetable consumption to reduce the risk of noncommunicable diseases https://www.who.int/elena/titles/fruit-vegetables_ncds/en/

⁵ Health Promotion and Disease Prevention Knowledge Gateway <https://ec.europa.eu/jrc/en/health-knowledge-gateway/promotion-prevention/nutrition/fruit-vegetables>

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

vērtējams, ka samazinās to iedzīvotāju īpatsvars, kuri vispār neēd svaigus dārzeņus – no 8,2% iedzīvotāju 2014. gadā uz 6,7% iedzīvotāju 2018. gadā.⁶

8. Latvijā ir maz iedzīvotāju, kuri regulāri uzturā lieto svaigus augļus un ogas. 2018. gadā tikai 24,5% (2016. gadā – 29,7%) iedzīvotāju pēdējās nedēļas laikā katru dienu uzturā iekļāva svaigus augļus un ogas. Tajā pašā laikā pieaug iedzīvotāju īpatsvars, kuri uzturā augļus un ogas nelieto vispār – no 9,7% 2016. gadā, uz 10,4% 2018. gadā, kuri norādīja, ka augļus un ogas uzturā nav iekļāvuši nevienu dienu pēdējās nedēļas laikā.⁷

9. Neveselīga uztura paradumiem ir tieša saistība ar liekā svara un aptaukošanās izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū. Saskaņā ar SPKC Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem par 2018. gadu normāls ķermeņa masas indekss ir 39,5% iedzīvotāju, bet pārējo iedzīvotāju masas indekss neatbilst normai. Aptaukošanās vērojama 19,5% vīriešu, kā arī 28,3% sieviešu, bet liekais svars ir 39% vīriešu un 30,7% sieviešu. Tikmēr nepietiekams svars konstatēts 1,5% vīriešu un 2% sieviešu. Tāpat vērojams, ka, palielinoties iedzīvotāju vecumam, biežāk vērojams arī liekais svars un aptaukošanās. Nepietiekams svars visbiežāk redzams iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

10. Pārtikas produktu iegāde vienam Latvijā dzīvojošajam izmaksā vidēji 134 EUR mēnesī un šie izdevumi ir viena no lielākajām ģimenes budžeta sastāvdaļām. Baltijas valstu griezumā desmit gadu laikā izdevumi pārtikai Latvijā pieauguši par 31%, Lietuvā – par 39%, Igaunijā – par 27%. Arī 2019. gada laikā lielākā daļa iedzīvotāju ir saskārušies ar tēriņu pieaugumu. 83% Latvijas iedzīvotāju, 77% Igaunijas iedzīvotāju un 76% Lietuvas iedzīvotāju pārtikas iegādei sākuši tērēt vairāk naudas nekā pirms gada, liecina 2019. gada Maxima mazumtirdzniecības kompasa dati.⁸ Maxima mazumtirdzniecības kompasa dati atklāj, ka visu Baltijas valstu iedzīvotāji lielākoties iepērkas lielveikalos. Nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa mēdz doties uz tirgu, bet internetā pārtiku iegādājas vien dažī procenti. Tāpat 41% Latvijas iedzīvotāju bieži iepērkas mazā formāta veikalos, kas ir tuvāk darbam vai mājām, bet 38% – lielveikalos.

11. Jaunākie „Maxima mazumtirdzniecības kompass” pētījuma par Latvijas iedzīvotāju iepirkšanās paradumiem rezultāti izceļ sabiedrības līdzšinējo konservatīvo nostāju – 35,6% respondentu arvien vairāk pieturas pie saviem ieradumiem un savos iepirkšanās paradumos pēdējā gada laikā neko nav mainījuši. Vienlaikus pieaudzis to cilvēku skaits, kuri cenšas izvēlēties vairāk Latvijā ražotu produktu (25,9%). Šāda uzvedības maiņa var būt saistīta ar vēlmi grūtajā laikā atbalstīt vietējos ražotājus. Iedzīvotāju uzvedības maiņā novērojams arī sezonālais efekts – līdz ar siltās sezonas atnākšanu līdz 25,4% pieaudzis to cilvēku skaits, kuri izvēlējušies sezonālus produktus. Tajā pašā laikā ievērojami samazināties iedzīvotāju īpatsvars, kas pēdējā laikā iegādājas veselīgus (17,2%), ekoloģiskus (9,7%), dārgākus (2,6%), kā arī jaunus produktus (13,6%) – tas izskaidrojams ar to, ka minētie produkti pārsvarā mēdz būt dārgāki.⁹

12. Šāda tendence jau bija novērota 2016. gadā mazumtirgotāja «Rimi Latvija» kopīgi ar pētījuma centru SKDS veiktā monitoringa «Kā ēd Latvijā» ietvaros, secinot, ka Latvijā 66% iedzīvotāju pārtiku, kura ir veselīgāka, uzskata par pārlietu dārgu, lai to varētu regulāri atļauties. Patēriņa izdevumu sastāvs un struktūra lielā mērā raksturo iedzīvotāju materiālo labklājību – saskaņā ar Eurostat datiem Latvijas iedzīvotāji 2018. gadā pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem tērēja vidēji 17,8% no mājaisaimniecības ienākumiem, kas ir ievērojami vairāk par 13,1%, ko vidēji šīm preču grupām tērē ES 27 iedzīvotājs. Tas liecina, ka Latvijā iedzīvotāju pirktpēja ir zemāka nekā vidēji ES.

⁶ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums (2018), 96.lpp.

⁷ Turpat, 97.lpp.

⁸ <https://dienaszinas.lv/terini-partikai-10-gadu-laika-pieaugusi-par-tresdalu/>

⁹ https://www.maxima.lv/fileman/Uploads/2020/Kompass/Mazumtirdzniecibas_kompass_novembris_2020.pdf

13. LPUF 2020.gada vasarā veiktā aptauja ļauj secināt, ka pārtikas izvēlē galvenais kritērijs iedzīvotājiem joprojām ir cena (82%), taču 67% aptaujāto uzsvēruši arī kvalitātes nozīmi, kas ir pieaugums, salīdzinot ar citus gadus veiktajām aptaujām. Produkta garšas īpašības kā īpaši svarīgas atzīmē respondenti, kuru ģimenē aug bērni (68%), jo īpaši pirmsskolas vai pamatskolas vecuma atvases.^{10,11}

14. Vietējiem produktiem ir svarīga loma Latvijas iedzīvotāju ikdienas uzturā – ap 64% iedzīvotāju, izvēloties pārtiku ir svarīgi, lai tā būtu ražota Latvijā. Par galveno iemeslu Latvijā ražotās pārtikas iegādei vairākums nosauca atbalsta sniegšanu vietējiem ražotājiem, kam seko kvalitātes priekšrocības, svaigums un pozitīvā ietekme uz veselību. Aptuveni trešdaļa izvēlas vietējās preces, jo tās labi garšo.¹²

15. Pārtikas ražotājiem Latvijā ir iespēja piedalīties pārtikas kvalitātes shēmās un piedāvāt tirgū vietējos produktus, kuru kvalitāte pārsniedz vispārējos standartus.

16. Latvijā darbojas **nacionālā pārtikas kvalitātes shēma (NPKS)** un **ES pārtikas kvalitātes shēmas**: bioloģiskās lauksaimniecības shēma, garantēto tradicionālo īpatnību shēma (Sklandrausis; Jāņu siers; Salinātā rudzu rupjmaize), aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēma (Carnikavas nēģi; Rucavas baltais sviests) un aizsargātu cilmes vietu nosaukumu shēma (Latvijas lielie pelēkie zirņi). Tāpat Latvijā ir ieviesta lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas sistēma.

1.1 Nacionālā pārtikas kvalitātes shēma (NPKS)

17. NPKS mērķis ir veicināt kvalitatīvas vietējās izcelsmes pārtikas pieejamību un labāku atpazīstamību. Latvijā NPKS darbojas kops 2008. gada un šajā shēmā visi pārtikas aprites posmi ir izsekojami, produkta ražotājs ir sertificēts atbilstoši nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām un gala produkts ar NPKS norādi ir nonācis tirdzniecībā. NPKS produkti tiek marķēti ar divām norādēm. Ar zaļās krāsas norādi jeb “*Zaļo karotīti*” marķē produktus, kuri atbilst paaugstinātas kvalitātes kritērijiem un kuriem 75 % izejvielas ir iegūtas vienā ES dalībvalstī vai reģionā, savukārt ar bordo krāsas norādi jeb “*Bordo karotīti*” marķē produktus, kuri atbilst paaugstinātas kvalitātes kritērijiem un kuru pilns pārstrādes cikls notiek vienā ES dalībvalstī vai reģionā.

18. Latvijas pārtikas ražotāji arvien aktīvāk iesaistās NPKS - 2019. gadā shēmā bija iesaistījušies jau 181 (2018. gadā – 155) uzņēmumi, no kuriem 127 uzņēmumi bija *Zaļās karotītes* ražotāji, 54 uzņēmumi - *Bordo karotītes* ražotājs, tostarp 19 uzņēmumi ražoja gan “*Zaļās karotītes*”, gan “*Bordo karotītes*” produktus. Primāro produktu ražotāju skaits sasniedz 31. NPKS pavisam bija sertificēti 817 (2018. gadā – 730) “*Zaļās karotītes*” un “*Bordo karotītes*” produkti.¹³

19. Lai veicinātu kvalitatīvu vietējo pārtikas produktu ražošanu, pirmapstrādi, apstrādi un pārstrādi, nodrošinot produktu nonākšanu tirdzniecībā, ir pieejams valsts atbalsts par dalību pārtikas NPKS, kā arī atbalsts shēmas produktu atpazīstamības veicināšanai. LPUF sadarbībā ar *OMD Snapshots* 2020. gada septembrī veiktā aptauja par pārtikas kvalitātes zīmēm Latvijā rāda, ka Zaļā un Bordo karotīte joprojām ir populārākās un zināmākās pārtikas kvalitātes zīmes.

¹⁰ https://www.facebook.com/watch/live/?v=680471489517848&ref=watch_permalink

¹¹ <https://www.saimnieks.lv/raksts/veicinot-kvalitativa-vieteja-partikas-produkta-paterinu-no-sodienas-sakas-kampana-mekle-karotiti>

¹² „Maxima mazumtirdzniecības kompass” pētījums, 2020, https://www.maxima.lv/fileman/Uploads/2020/Kompass/Mazumtirdzniecibas_kompass_novembris_2020.pdf

¹³ ZM Lauksaimniecības gada ziņojumi, <https://www.zm.gov.lv/lauksaimnieciba/statiskas-lapas/lauksaimniecibas-gada-zinojumi?nid=531#jump>

Zaļo karotīti atpazīst 92% patērētāju, bet Bordo karotīti – 51%. Abām karotītēm ir arī visaugstākā patērētāju uzticība – 69% uzticas Zaļajai karotītei, bet iedzīvotāju vērtējumā otra uzticamākā ir Bordo karotīte, kas apsteigusi citas kvalitātes zīmes.¹⁴

20. Lai nodrošinātu kvalitatīvas vietējās izcelsmes pārtikas pieejamību vietējā tirgū, dodot iespēju Latvijas uzņēmējiem ražot un patērētājiem saņemt paaugstinātas kvalitātes produktus, ir nepieciešams turpināt īstenot pasākumus, kas vērsti uz NPKS un tās produktu attīstības un atpazīstamības veicināšanu un uz sabiedrības informētības (t.sk. patērētāju izglītošanas) paaugstināšanu. Tas saskan arī ar 2019. gadā KLP Stratēģiskā plāna izstrādei organizētajās tematiskajās darba grupās pārtikas un veselības jomā identificēto attiecībā uz pārtikas kvalitāti, ka patērētājiem trūkst izpratnes par pārtikas kvalitātes shēmām un to produktiem, tādēļ nākotnē ir nepieciešams veicināt produktu atpazīstamību un sabiedrības informētību par kvalitatīviem produktiem (t.sk., kvalitātes shēmām).

1.2 ES pārtikas kvalitātes shēmas

1.2.1 Bioloģiskā lauksaimniecība

21. Eiropas zaļā kursa centrā ir EK stratēģija “No lauka līdz galdam”¹⁵, kuras mērķis, cita starpā, ir izvērst bioloģisko lauksaimniecību. Stratēģijā ir uzsvērts, ka bioloģiskās pārtikas tirgus izaugsme noteikti turpināsies un bioloģiskā lauksaimniecība ir jāpopularizē tālāk. Tā pozitīvi ietekmē biodaudzveidību, rada jaunas darbvietas un piesaista jaunus lauksaimniekus un tās vērtību atzīst patērētāji. Juridiskais regulējums atbalsta šāda veida pāreju lauksaimniecībā. Papildus KLP pasākumiem, EK ierosinās bioloģiskās lauksaimniecības rīcības plānu, kas palīdzēs dalībvalstīm stimulēt gan bioloģisko produktu piedāvājumu, gan pieprasījumu. Ar noieta veicināšanas kampaņu un zaļā sabiedriskā iepirkuma starpniecību tas nodrošinās patērētāju uzticēšanos un palielinās pieprasījumu. Šī pieeja palīdzēs panākt mērķi, ka līdz 2030. gadam vismaz 25% ES lauksaimniecībā izmantojamās zemes tiks izmantoti bioloģiskajā lauksaimniecībā un ka bioloģiskās lauksaimniecības īpatsvars būtiski augs.

22. Eiropas zaļā kursa ietvaros ir izstrādāta arī “ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam”¹⁶, kuras virsmērķis ir aizsargāt mūsu planētas trauslos dabas resursus. Norādīts, ka agroekoloģija spēj nodrošināt veselīgu pārtiku, vienlaikus saglabājot ražīgumu, palielinot augsnes auglību un biodaudzveidību un samazinot pārtikas ražošanas pēdu. It īpaši bioloģiskā lauksaimniecība piedāvā daudzas iespējas kā lauksaimniekiem, tā patērētājiem. Šis sektors rada darbvietas un piesaista gados jaunus lauksaimniekus. Bioloģiskā lauksaimniecība uz vienu hektāru nodrošina par 10-20 % vairāk darbvieta nekā tradicionālās saimniecības un rada pievienoto vērtību lauksaimniecības produktiem.

23. Bioloģiskā lauksaimniecība ir ilgtspējīga lauksaimniecība, kur ne tikai saimnieko ar bioloģiskās saimniekošanas metodēm un ražo augstas kvalitātes produktus, bet arī mazina piesārņojumu un cilvēku ietekmi uz vidi. Latvijā bioloģiskās lauksaimniecības nozare turpina attīstīties, aptverot ne tikai produkcijas ražotājus, bet arī pārstrādātājus un tirgotājus. OECD ir norādījusi, ka bioloģiskai lauksaimniecībai ir liela nozīme Latvijā.¹⁷

24. Bioloģiski sertificēto platību ziņā, pēc īpatsvara procentos no kopējās LIZ platības, Latvija atrodas 6. vietā ES (sk. 1.1.att.). Tādējādi Latvijā bioloģiski sertificētās platības, pēc

¹⁴ <http://www.karotite.lv/jaunumi/aptauja-89-iedzivotaju-ir-svarigi-lai-berni-skolas-un-bernudarzos-ed-kvalitativus-vietejos-produktus>

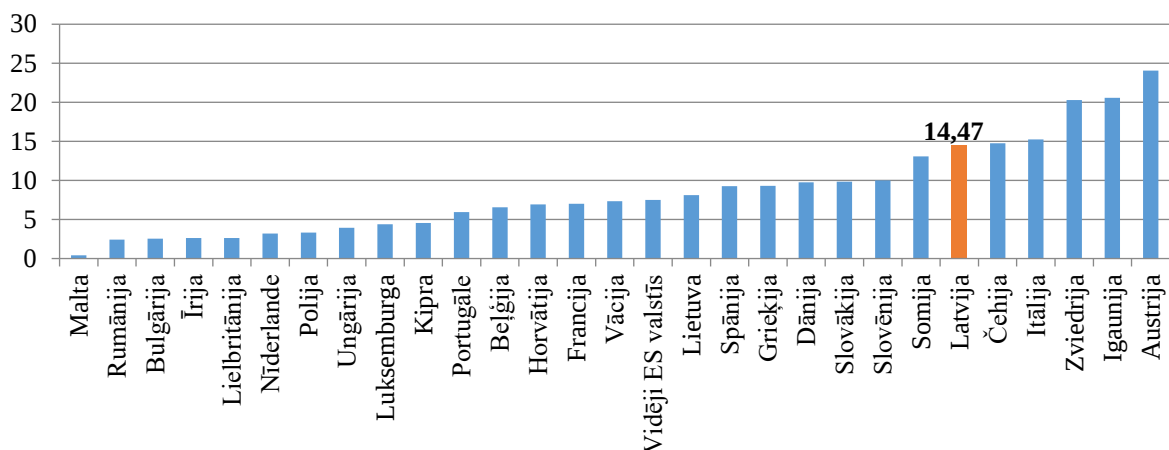
¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380>

¹⁷ Inovācijas, lauksaimniecības produktivitāte un ilgtspējība Latvijā. OECD (2019), 92.lpp.

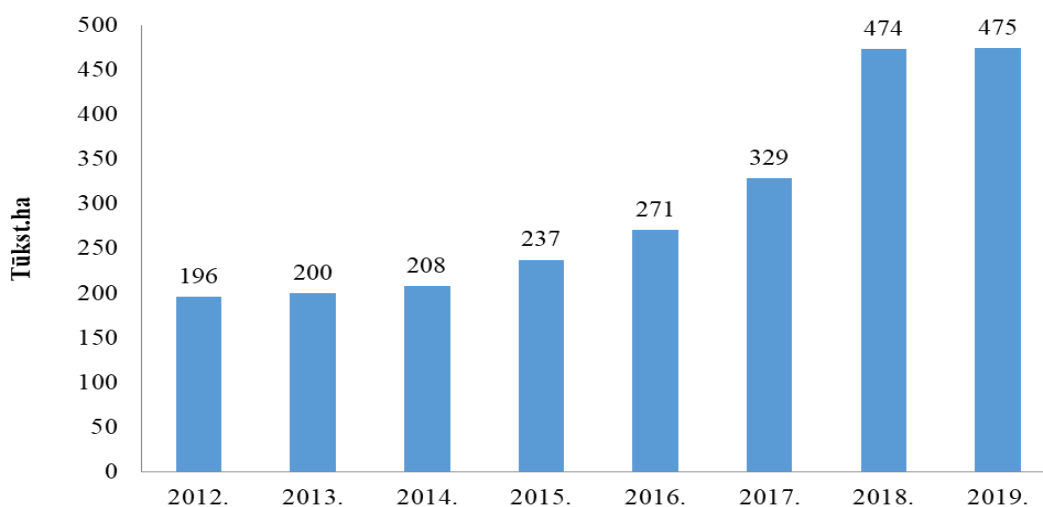
PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

īpatsvara procentos no LIZ, vairāk nekā divas reizes pārsniedz vidējos rādītājus ES un varētu būt par piemēru vairākumam ES dalībvalstu.

1.1.attēls. Kopējo bioloģisko platību (ieskaitot pārejas perioda platības) īpatsvars (%) no kopējās LIZ platības pa valstīm, 2018.gadā. Avots: ZM

25. Laika periodā no 2012.-2019. gadam bioloģiskās lauksaimniecības platības Latvijā ir palielinājušās no 196 tūkst. ha līdz 475 tūkst. ha (sk. 1.2. att.). 2018. gadā sertificētā LIZ platība bija 290 tūkst. ha, sasniedzot 14,47% no visas Latvijā izmantotās LIZ. No tiem 262 446,66 ha bija sertificēti kā bioloģiskās lauksaimniecības platība un 13 873,4 ha bija pārejas perioda platība uz bioloģisko lauksaimniecību (2. gads), bet 13 280,76 ha tika uzsākta darbība bioloģiskajā lauksaimniecībā (1. gads). Salīdzinājumā ar 2018. gadu bioloģiski sertificēto platību ir par 2,2% jeb 6,4 tūkst. ha vairāk.¹⁸

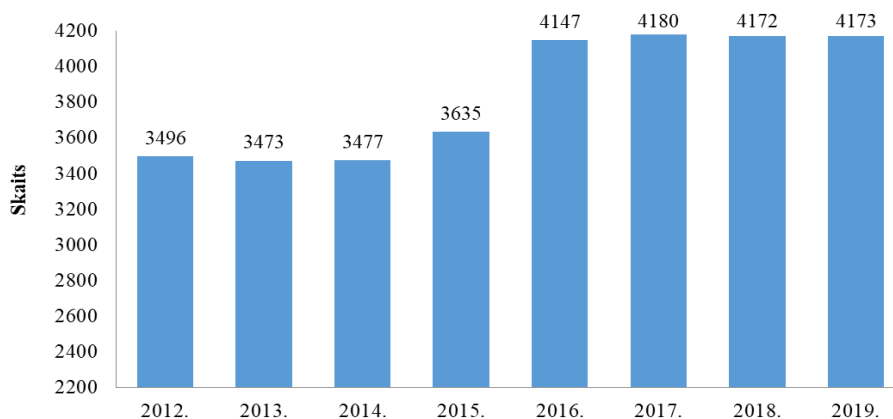
1.2.attēls. Bioloģiski sertificētās platības (tūkst. ha). Avots: ZM

26. Latvijā 2019.gadā bija sertificēti 4173 lauksaimniecības produktu ražotāji (sk. 1.3. att.) un 65 pārstrādes uzņēmumi.¹⁹

¹⁸ ZM Lauksaimniecības gada ziņojumi, https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/89/03/2020_lauksaimniecibas_gada_zinoju_ms1.pdf

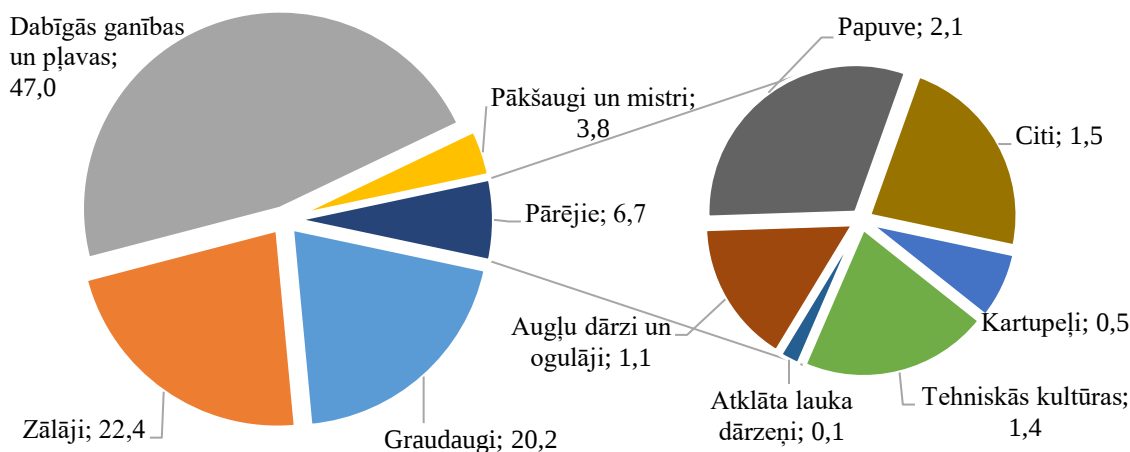
¹⁹ ZM Lauksaimniecības gada ziņojumi, <https://www.zm.gov.lv/lauksaimnieciba/statiskas-lapas/lauksaimniecibas-gada-zinojumi?nid=531#jump>

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

1.3.attēls. Bioloģiski sertificēto saimniecību skaits. Avots: ZM

27. No bioloģiski apsaimniekotajām platībām vairāk kā 70 % aizņem lopkopībai nepieciešamās zālāju platības (t.sk. dabīgās ganības un pļavas) un tikai 0,1 % atklātā lauka dārzeni, kā arī 0,6 % augļu dārzi un ogulāji (sk. 1.4. att.).

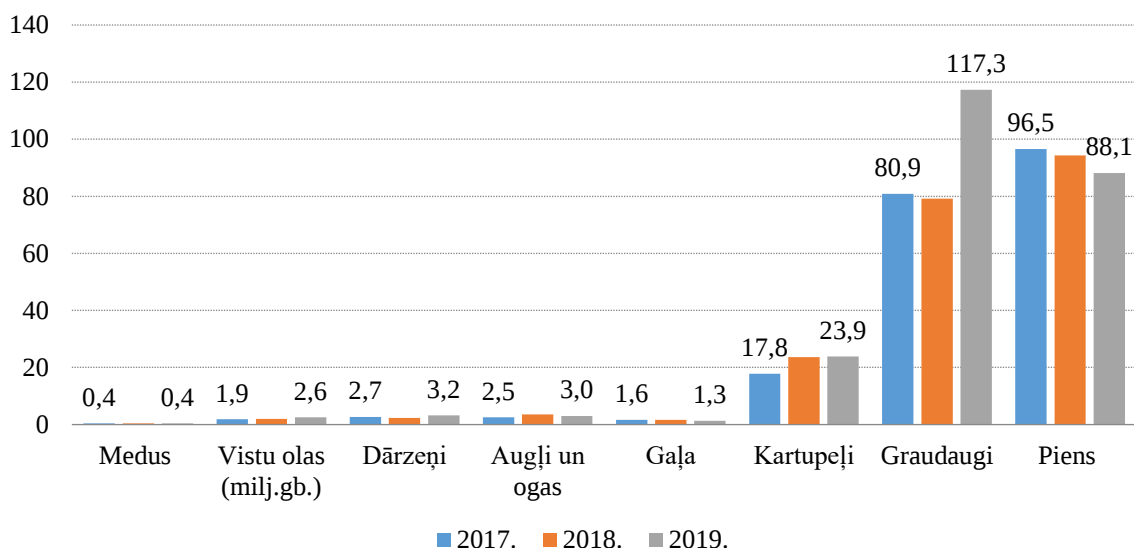

1.4.attēls. Sertificētās lauksaimniecības kultūru platības 2019.gadā, %. Avots: ZM aprēķins pēc LDC datiem

28. Kultūraugu sadalījums izmantotajā LIZ katru gadu ir mainīgs – periodā no 2012. gada līdz 2019. gadam, palielinoties izmatotajai LIZ, savstarpēji proporcionāli ir pieaugušas visu kultūraugu platības. Lai gan lopkopībai nepieciešamās zālāju platības kopš 2012. gada 148 tūkst. ha ir pieaugušas līdz 201 tūkst. ha 2019. gadā, procentuāli zālāju īpatsvars ir samazinājies par 8% (2012. gadā - 77 %, 2019. gadā - 69%) no visas izmantotās LIZ.

29. Bioloģiskai lauksaimniecībai ir raksturīga daudznozaru ražošana (sk. 1.5. att.). Saražotais bioloģisko graudu apjoms kopējā bioloģiskās lauksaimniecības sistēmā 2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir palielinājies no 79,2 tūkst. t līdz 117,3 tūkst. t, salīdzinājumā ar 2012. gadu, saražoto graudu apjoms ir palielinājies par 60 tūkst.t (2012. gadā saražotas 57 tūkst. t). Līdzīgi kā iepriekšējos gados lopkopības nozarē dominē piensaimniecība. 2019. gadā tika saražots 88,1 tūkst. t piena, no kurām 87,27 tūkst. t bija govs piens, bet 0,85 tūkst.t kazas piens. Skatot saražotā piena apjomu pret 2012. gadā saražoto, tas ir pieaudzis par 19 tūkst. tonnām. Saražotās gaļas apjoms 2019. gadā bija 1,3 tūkst. t, no kura 1 tūkst. t, jeb 85% bija liellopu gaļa. Kopējā bioloģiski saražotās gaļas apjomā 9,3 % veido aitas gaļa, 3,7 % – cūkgaļa un 1 % briežu gaļa, bet pārējā gaļa nesasniedz 1 % īpatsvara robežu. Bioloģiski saražotā medus apjoms kopš 2012. gada ir teju dubultojies – sasniedzot 449 tonnas 2019. gadā (249 tonnas 2012. gadā).

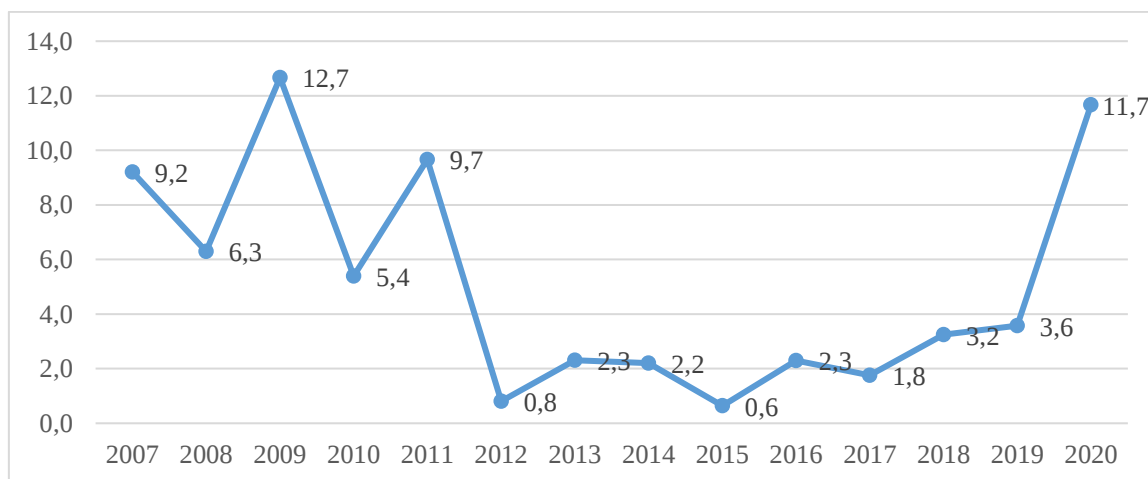
PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

1.5.attēls. Bioloģiski saražotās lauksaimniecības produkcijas apjoms, tūkst. t*. Avots: ZM pēc LDC datiem

*Saražotās produkcijas apjoms sevī ietver pārejas perioda uz bioloģisko lauksaimniecību un bioloģiskās lauksaimniecības produkciju

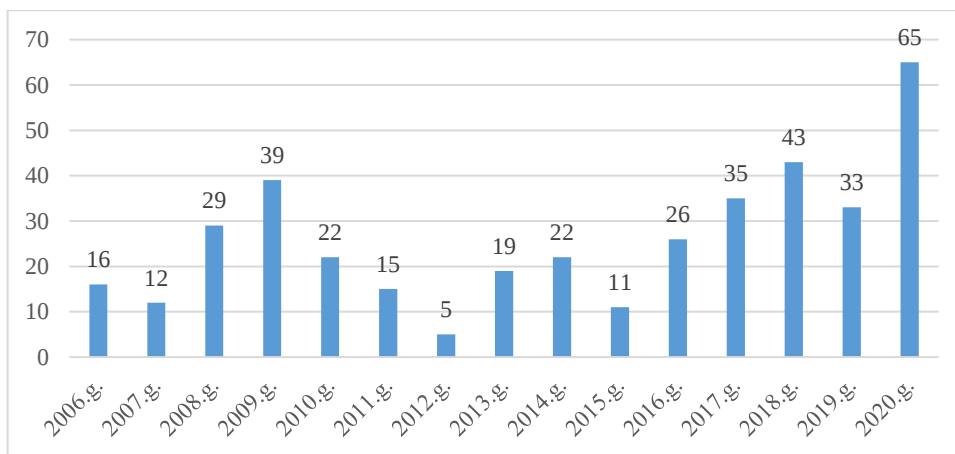
30. Bioloģiskās lauksaimniecības attīstību kavē nepietiekamais sertificēto bioloģisko sēklu daudzums. VAAD uzturētajā datu bāzē piedāvātais sēklas apjoms spēj nodrošināt 11,7 % no individuālajās atļaujās pieprasītā sēklu daudzuma (sk. 1.6. att.). Saskaņā ar Valsts augu aizsardzības dienesta (VAAD) apkopoto informāciju par bioloģisko sēklu piedāvāto daudzumu pret atļaujās pieprasīto daudzumu 2020.gadā vislielākais nodrošinājums ir ar sarkano āboliņu - virs 250%, ziemas rudziem – 125%, daudzziņu aironi 97,6%, vasaras miežiem 93%, griķiem – 75,7%, pļavas timotiņu – 52,7%, savukārt ar pļavas auzeni tikai 32,8%, vasaras kviešiem - 22,8%, ziemas tritikāli – 14,8%, ziemas kviešiem – 12,9%, sējas zirņiem – 9,4%, kartupeļiem – 8,8% un auzām – 6,2%. Ļoti niecīgs bioloģisko sēklu piedāvātais daudzums ir vērojams rapsim, hibrīdai airenei, ganību airenei un hibrīdai lucernai.

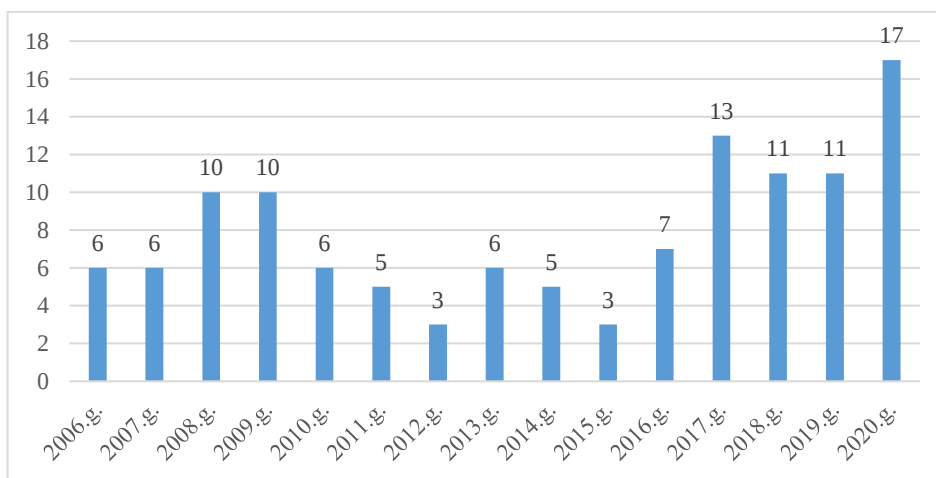
1.6. attēls. VAAD bioloģiskās lauksaimniecības pavairojamā materiāla datu bāzē piedāvātais sēklu daudzums % no individuālajās atļaujās pieprasītā sēklu daudzuma. Avots: VAAD

31. Saskaņā ar VAAD apkopoto informāciju pēdējā gada laikā ir palielinājies sertifikācijai pieteikto bioloģisko sēklu partiju skaits (sk. 1.7. att.), 2020. gadā kopumā sasniedzot 65 sēklas partijas, kā arī ir pieaudzis bioloģisko sēklaudzētāju skaits (sk. 1.8. att.) - 2020. gadā bija reģistrētas 17 bioloģiskās sēklaudzēšanas saimniecības.

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

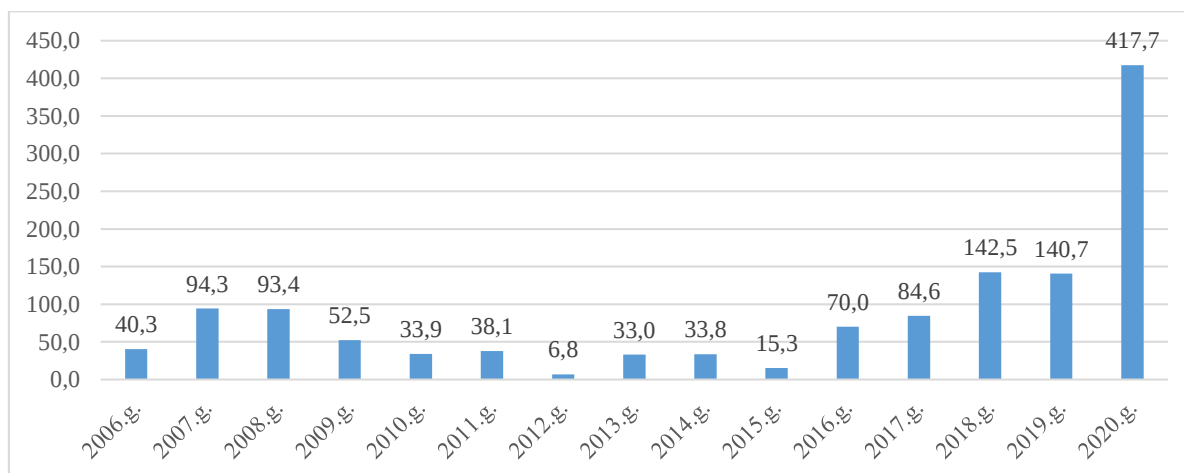

1.7. attēls. VAAD bioloģiskās lauksaimniecības pavairojamā materiāla datu bāzē ievietoto sēklu partiju skaits.
Avots: VAAD

1.8. attēls. Bioloģiskās sēkludzēšanas saimniecību skaits. Avots: VAAD

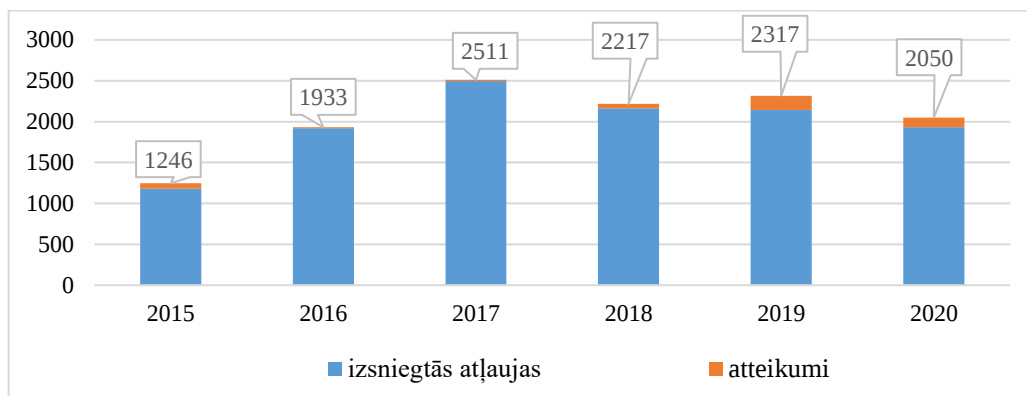
32. Bioloģiskais sēklu apjoms pēdējā gada laikā ir gandrīz trīskāršojies - no 140,7 t 2019.gadā līdz 417,7 t 2020.gadā (sk. 1.9. att.). Būtisks sēklas pieaugums bija vērojams kartupeļiem - 48 t, sējas zirņiem - 46 t, auzām - 99 t, griķiem - 29 t, vasaras miežiem - 61 t, vasaras kviešiem - 47 t, ziemas rudziem - 39 t, tritikālei - 1,8 t, ziemas kviešiem - 23 t, sarkanajam āboliņam - 10,8 t, timoliņam - 4,1 t, daudzziēdu airenei (viengadīgā) - 4,5 t. Neskatoties uz iepriekš minētā sēklas apjoma straujo pieaugumu, bioloģisko sēklu apjoms joprojām ir nepietiekošs.

1.9. attēls. VAAD bioloģiskās lauksaimniecības pavairojamā materiāla datu bāzē ievietotais sēklas apjoms, t.
Avots: VAAD

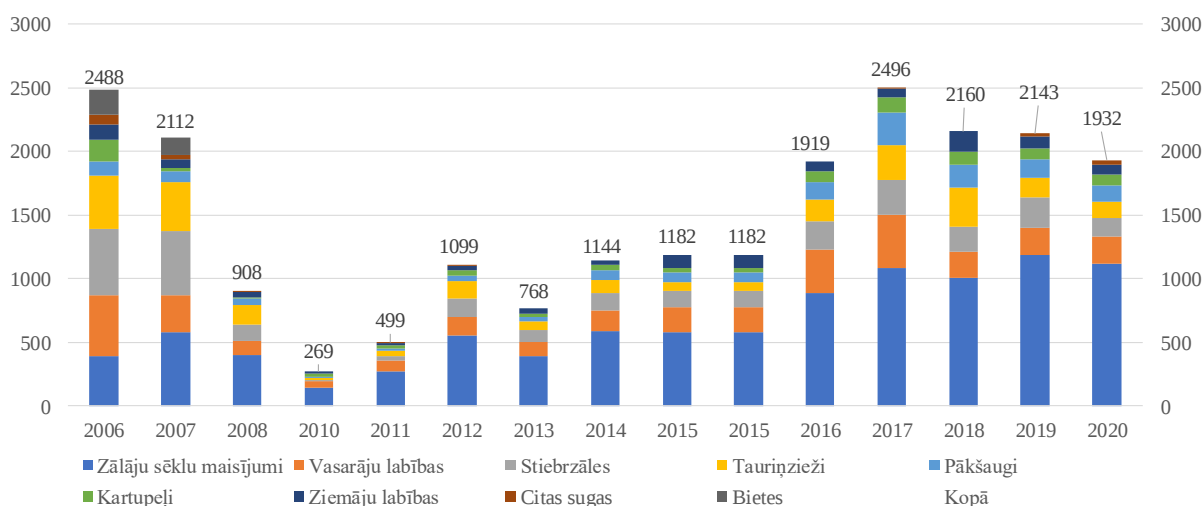
PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

33. Ik gadu VAAD audzētājiem izsniedz vairāk nekā 2000 atļauju izmantot sēklas un veģetatīvās pavairošanas materiālu bioloģiskajā lauksaimniecībā, kas nav iegūtas bioloģiskajā ražošanā, ja datu bāzē nav pieejamas bioloģiskās sēklas un veģetatīvās pavairošanas materiāls (sk. 1.10. att.).

1.10. attēls. Atļauju pieprasījumi konvencionālas izcelsmes sēklu izmantošanai. Avots: VAAD

34. Lielāko apjomu no izsniegtajām atļaujām, izmantot konvencionālas izcelsmes sēklu, joprojām sastāda zālāju sēklu maisījumi (sk. 1.11. att.).

1.11. attēls. Izsniegtās atļaujas izmantot konvencionālas izcelsmes sēklu. Avots: VAAD

35. Bioloģiskie lauksaimnieki saņem atļaujas izmantot konvencionāli ražotās sēklas, bet atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas prasībām bioloģiskajā lauksaimniecībā ir 100% jānodrošina ar bioloģisku sēklas materiālu 2037. gadā. Tāpēc ir nepieciešams attīstīt bioloģisko sēklu ražošanu, lai nodrošinātu bioloģiskos lauksaimniekus ar sertificētu bioloģisko sēklu.

36. Bioloģiskās gaļas ražošanu kavē neattīstītais bioloģisko lauksaimniecības dzīvnieku nobarošanas posms. Saskaņā ar pieejamo informāciju no 2013. līdz 2018. gadam bioloģiskās lauku saimniecībās saražotās gaļas apjomi Latvijā ir samazinājušies vairāk nekā 2 reizes (no 3,2 tūkst. tonnu līdz nepilniem 1,5 tūkst. tonnu), strauju kritumu piedzīvojot no 2013. gada līdz 2016. gadam. Šāda situācija saskaņā ar nozares pārstāvju skaidrojumu ir saistīta ar dzīvo teļu un jaunlopu pārdošanas palielinājumu, jo liela daļa saimniecību pārdod dzīvus jaunlopus izsolēs, nesagaidot to kaušanas vecumu.²⁰ Tas norāda uz lielo eksporta pieprasījumu pēc bioloģiskajiem jaunlopiem.

²⁰ AREI ziņojums "Lauku attīstības programma 2014-2020. LAP 2014-2020 atbalsta ietekme uz bioloģiskās lauksaimniecības attīstību", 38.lpp.

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

37. Lopkopības sekmēšanai būtu nepieciešama atbalsta izmaksa par dzīvniekiem, nevis, piesaistot visu maksājumu tikai zemes platībām, kā ir pašlaik (ar izņēmumu biškopībā). Biškopības piemērs liecina, ka pēc maksājumu ieviešanas par bišu saimi, bioloģiskā medus ražošana ievērojami palielinājās. Šādā gadījumā, nosakot, piemēram, augstāku atbalsta likmi par piena liellopiem, iespējams sekmēt tieši piena lopkopību.

38. LLU, BIOR, AREI zinātnieki nodrošina praktiski pielietojamus pētījumus bioloģiskās lauksaimniecības jomā, tostarp zinātnieki ir veikuši sekojošus pētījumus: "Augkopības sistēmas ieviešana dārzeņu audzēšanā, uzlabojot augsnes bioloģisko resursu izmantošanu un aizsardzību ar sedzējaugu izmantošanu", "Inovatīvs dizains un pasākumi funkcionālās bioloģiskās daudzveidības paaugstināšanai bioloģiskajos augļu dārzeņos", "Augu daudzveidība un nezāles".

39. Bioloģiskajā lauksaimniecībā ir jābalstās uz zinātnes atziņām par iespējām pilnveidot ražošanu tāpat kā konvencionālajā lauksaimniecībā. Konvencionālo lauksaimnieku vidū pāreja uz bioloģisko lauksaimniecību nereti tiek uzskatīta par riskantu, kas saistīts ar iespējamo ražas un līdz ar to peļņas samazinājumu. Uzlabojot pētījumu pieejamību lopkopības sektorā un augkopības sektorā kultūraugu audzēšanai ar bioloģiskām metodēm, tiktu veicinātas zināšanas par bioloģiskās lauksaimniecības ražošanas metodēm, kā arī zināšanas par bioloģiskās lauksaimniecības ražības kāpināšanas iespējām un attiecīgi sekmētu konvencionālo lauksaimnieku pāreju uz bioloģisko lauksaimniecību. Tas saskan arī ar 2019. gadā KLP Stratēģiskā plāna izstrādei organizētajās tematiskajās darba grupās pārtikas un veselības jomā identificēto nepieciešamību stimulēt lauksaimniekus pāriet uz integrēto audzēšanu un bioloģisko lauksaimniecību.

40. Pēdējos gados strauji palielinās graudu pārstrādes un cietes ražošanas produkcijas apjoms - ja 2016. gadā tika saražotas 3619 t, tad 2019. gadā jau tika saražotas 23024 t gatavās produkcijas. Šis pieaugums ir saistīts ar atsevišķo lielo pārstrādes uzņēmumu orientēšanos uz bioloģisko ražošanu ("Dobeles Dzirnānieks" - bioloģisko auzu pārslu produkti, savukārt "Aloja Starkelsen" - bioloģisko kartupeļu ciete). Ir novērojams produkcijas apjoma palielinājums arī citās lauksaimniecības pārstrādes produktu grupās, piemēram, gaļas un gaļas produktu, augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu pārstrādes jomās. Pēc vienmērīga produkcijas apjoma kāpuma piena un piena produktu ražošanā līdz 2018.gadam, 2019.gadā vērojams straujš saražotās produkcijas kāpums, sasniedzot 7380 t gatavās produkcijas, vairāk kā divas reizes pārsniedzot 2018.gada (3306 t) saražoto apjomu. Saražotās pārstrādes produkcijas apjoma pieaugums ir izskaidrojams ar atsevišķu lielo pārstrādes uzņēmumu daļēju specializēšanos bioloģiskās pārstrādes produkcijas ražošanā (sk. 1.1. tab.).

1.1. tabula. Bioloģiskās lauksaimniecības produktu pārstrāde 2016.-2019. gadā

Rādītāji	Uzņēmumu skaits				Produkcijas apjoms, t			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Gaļas un gaļas produktu ražošana	22	27	34	24	758,8	1362,0	1645,7	1553,1
Augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu pārstrāde	67	69	76	86	803,4	852,1	1875,9	2655,9
Augu eļļas un dzīvnieku izcelsmes tauku ražošana	2	3	4	5	1,9	2,9	3,6	2,0
Piena un piena produktu ražošana	24	22	24	30	3411,3	3992,9	3306,3	7380,4
Graudu pārstrādes un cietes ražošanas produkti	12	13	13	13	3619,3	7680,4	16767,2	23024,3
Maize, mīklas izstrādājumu ražošana	17	19	18	20	93,6	81,4	1161,4	1220,1
Citu pārtikas produktu ražošana	97	112	128	151	42,7	68,7	138,5	325,6
Lopbarība	3	4	14	6	640,6	953,9	1299,8	1577,3

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

Dzērienu ražošana	12	12	5	16	414,2	160,7	1073,8	846,6
-------------------	----	----	---	----	-------	-------	--------	-------

Avots: ZM

41. Taču, neskatoties uz vispārējo bioloģisko lauksaimniecības un to pārstrādes produktu apjomu pieaugumu, to īpatsvars kopējā produkcijas apjomā Latvijā ir salīdzinoši neliels (sk. 1.2. tab.).

1.2. tabula. Bioloģiskās lauksaimniecības produktu īpatsvars 2019. gadā

Nozare	Gaļas un gaļas produktu ražošana	Augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu pārstrāde	Augu eļļas un dzīvnieku izcelsmes tauku ražošana	Piena un piena produktu ražošana	Graudu malšanas produktu un cietes ražošana	Maizes, mīklas izstrādājumu ražošana	Citu pārtikas produktu ražošana	Lopbarības ražošana	Dzērienu ražošana
Īpatsvars (%)	1	9,9	0,006	2,6	6,1	1,1	0,5	0,3	0,2

Avots: ZM aprēķins pēc LDC un CSP datiem

42. Tāpat arī bioloģisko lauksaimniecības produktu apjoma īpatsvars, kas tiek tālāk pārstrādāts bioloģiskajos produktos atsevišķos sektoros nav pietiekams. Saskaņā ar LDC datiem: graudaugiem – 37 %, pienam – 44 %, dārzeņiem – 31 %. Tas liecina par to, ka bioloģiski saražotās izejvielas tiek tālāk izmantotas konvencionālo produktu pārstrādē. Iemesls tam ir bioloģisko pārstrādes uzņēmumu trūkums.

43. Pēc AREI datiem bioloģisko produktu vidējās cenas pārsniedz vidējās valsts cenas divas līdz četras reizes. Latvijas pārstrādes uzņēmumos ir zems bioloģiski ražoto produktu īpatsvars. Pēdējā laikā tam ir tendence palielināties. Lielo pārstrādes uzņēmumu sertifikācija uzlabo bioloģisko lauku saimniecību iespējas realizēt savu produkciju kā bioloģisku.²¹

44. Izaudzētās produkcijas pārstrāde pamazām attīstās, tiek sertificētas bioloģisko produktu pārstrādes līnijas arī lielajos uzņēmumos, tādēļ svarīgi nodrošināt izejvielas. Līdz šim liela daļa izejvielas tiek izvestas, tādēļ svarīgi turpināt pastiprināti atbalstīt ieguldījumus bioloģiskajā pārstrādē. No otras puses, ir svarīgi, lai mazie ražotāji savu saražoto produkciju pārdotu bioloģiskajiem pārstrādes uzņēmumiem, jo esošā prakse liecina, ka notiek bioloģisko produktu pārdošana konvencionālajiem pārstrādes uzņēmumiem par konvencionālo produktu cenām.²²

45. Lai arī palielinās uzņēmumu skaits, to ražošanas jaudas ir salīdzinoši nelielas, bioloģiskajā pārstrādē darbojas ļoti daudz mazie un mājražošanas uzņēmumi (piemēram, gaļas pārstrādē no 45 pārstrādes uzņēmumiem 26 ir mājražotāji). Neraugoties uz lielo sertificēto pārstrādes uzņēmumu skaitu, bioloģiskās pārstrādes apjomi un īpatsvars kopējā lauksaimniecības produktu pārstrādē joprojām ir neliels, lai arī pieaugošs. Turklāt no turpmākās attīstības viedokļa pozitīvi vērtējams, ka pēdējos gados ir sertificējušies vai atrodas sertifikācijas procesā vairāki lieli pārstrādes uzņēmumi, tai skaitā piena pārstrādē. Tas liecina, ka bioloģiskās produkcijas realizācijas iespējas pakāpeniski uzlabojas.²³

46. Ievērojot vajadzību saistīt ražošanu ar pārstrādi, kā arī joprojām nelielo bioloģiskās produkcijas īpatsvaru pārstrādātos produktos, lietderīgi turpināt atbalstīt bioloģiskās pārstrādes izveidošanu, kā arī esošās modernizāciju gan dažāda lieluma pārstrādes uzņēmumos, gan lauku saimniecībās. Aktuāls ir inovāciju un digitalizācijas jautājums, kas varētu sniegt nozīmīgu ieguldījumu bioloģisko lauku saimniecību attīstībā.²⁴

²¹ AREI ziņojums “Lauku attīstības programma 2014-2020. LAP 2014-2020 atbalsta ietekme uz bioloģiskās lauksaimniecības attīstību”, 85.lpp.

²² Turpat, 80.lpp.

²³ Turpat, 50.lpp.

²⁴ Turpat, 82.lpp.

47. Kooperācijas attīstība bioloģiskajā lauksaimniecībā vērtējama kā vāja. No pavisam ap 200 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām (pēc LR Uzņēmuma reģistra datiem) bioloģiskās lauksaimniecības kontroles institūciju reģistrā 2019. gadā ir iekļautas 13 kooperatīvās sabiedrības, no kurām 5 nodarbojas ar piena savākšanu un transportēšanu, 5 kā savu darbības jomu norādījušas labības kalte/noliktava, viena - augļu, dārzeņu un pārējo augu izcelsmes produktu pārstrāde ar uzņēmumā integrētu noliktavu/ augu izcelsmes produktu pārpackošanu, viena nodarbojas ar dzīvnieku barības un lauksaimniecības dzīvnieku tirdzniecību un viena kooperatīvā sabiedrība par savu darbības jomu norāda vairumtirdzniecību.²⁵ Nozīmīgs faktors iesaistei kooperatīvos ir to tuvums saimniecībai. No 13 bioloģiski sertificētajiem kooperatīviem 10 atrodas Vidzemē, divi – Kurzemē un viens - Latgalē. Vairākās lauksaimniecības nozarēs nav neviena bioloģiski sertificēta kooperatīva, kā arī neviena bioloģiski sertificētais kooperatīvs nav ieguvis atbilstīgas KS statusu.

48. Bioloģisko produktu pārstrādi un patēriņu kavē zemā iedzīvotāju pirktspēja un tas, ka sabiedrībā pastāv arī zināms informācijas trūkums par bioloģiskās saimniekošanas metodēm un bioloģiskiem produktiem. Saskaņā ar 2019. gada jūnijā LPUF sadarbībā ar OMD Snapshots veiktās aptaujas datiem – tikai 45% no aptaujātajiem respondentiem atpazīst ES bioloģiskās shēmas logotipu, kā arī ir vērojams arī uzticības trūkums shēmai kā tādai kopumā (saskaņā ar 2019. gada jūnijā veikto aptauju – tikai 27% no aptaujātajiem respondentiem uzticas ES bioloģiskās shēmas logotipam).²⁶

49. Līdzīgā mērā tiek apšaubīta bioloģiskās sertifikācijas uzticamība. Turklāt piektā daļa patērētāju uzskata, ka bioloģiskā pārtika satur pesticīdu atliekvielas, bet vairāk nekā 40% patērētāju uzskata, ka bioloģisko produktu ražošanā tiek izmantoti ķīmiskie līdzekļi. Tas viennozīmīgi norāda uz nepieciešamību īstenot pasākumus patērētāju uzticības palielināšanai bioloģiskās lauksaimniecības produktiem, sertifikācijas institūcijām un produktu kontrolei. Turklāt - neatkarīgi no uzticēšanās vai neuzticēšanās sertifikātiem - trešdaļa patērētāju bioloģisko pārtiku uzskata par mārketinga triku.²⁷

50. Logotipa „Latvijas ekoprodukts” atpazīstamība ir augsta - 81% līmenī, turpretī tā nozīmīgums produktu izvēlē ir zemāks – tikai 35% līmenī. Iepriekš konstatētais parāda, ka informācijas un zināšanas trūkums rada kaitējumu gan bioloģiskās produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem, gan patērētājiem, jo vieni nesaražo vai nevar pārdot produkciju atbilstošajā apjomā, un otri nepērk, neticēdami produkta vērtībai.²⁸

51. Šie fakti liecina par bioloģiskās pārstrādes attīstības un informēšanas pasākumu nepieciešamību.

52. Lai veicinātu bioloģiskās lauksaimniecības produktu ražošanu un pārstrādi, kā arī nodrošinātu bioloģisko produktu nokļūšanu tirgū, ir pieejams atbalsts no valsts subsīdijām produkcijas ražotājiem par dalību bioloģiskās lauksaimniecības shēmā, kā arī atbalsta maksājumi par bioloģiski apsaimniekotu platību un lielāka atbalsta intensitāte pārstrādes investīciju projektiem visās pieteikuma kārtās. Lai veicinātu bioloģisko produktu nonākšanu mazumtirdzniecībā, 2019. gadā tika paredzēta valsts subsīdiju programma “Atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības shēmai”. Atbalsts – kopsummā 383 943 EUR – tika izmaksāts 424 shēmas dalībniekiem.

53. Bioloģiskajiem produktiem ir iespējams piedalīties zaļajā publiskajā iepirkumā un ES atbalsta programmā “Piens un augļi skolai”. Tiek nodrošinātas mācības tiem lauksaimniekiem,

²⁵ PVD reģistrs «Kontroles institūcijās reģistrētie bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi», <https://registri.pvd.gov.lv/cr/faili/f56278a57b6f1ee4235a72249b9c6c27>

²⁶ <http://karotite.lv/jaunumi/zala-un-bordo-karotite--atpazistamakas-partikas-kvalitates-zimes-latvija-2>

²⁷ AREI ziņojums “Lauku attīstības programma 2014-2020. LAP 2014-2020 atbalsta ietekme uz bioloģiskās lauksaimniecības attīstību”, 49.lpp.

²⁸ Turpat, 49.lpp.

kas ir uzsākuši saimniekot bioloģiski. Tomēr, lai uzlabotu lauksaimnieku prasmes, kā arī izpratni par bioloģisko lauksaimniecību, ir nepieciešams sekmēt bioloģisko lauksaimnieku, īpaši bioloģisko dārzkopības speciālistu izglītošanu, konsultāciju sistēmas pilnveidošanu, pētījumu veikšanu, kā arī sabiedrības informēšanas pasākumus par bioloģisko ražošanu. Atbilstoši aptaujas datiem zināšanu trūkumu izjūt 2/3 no bioloģiskajiem lauksaimniekiem.²⁹

54. Saskaņā ar Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācijas (LBLA) apkopoto informāciju Latvijā darbojas 25 tiešās pirkšanas pulciņi, no kuriem Rīgā – 13, Pierīgā – 7 un reģionos – 4 pulciņi. Savukārt četri tiešās pirkšanas pulciņi ir veidošanas procesā. 2019. gadā pasūtījumus gatavoja vairāk nekā 120 bioloģisko saimniecību un aktīvie bioloģisko produktu pircēji ir vairāk nekā 800 ģimeņu. Interneta platformas <https://virtuve.tiesapirksana.lv/> kopējais apgrozījums no 2015.-2019. gadam bija 2,1 milj. EUR, ko veidoja tādas bioloģisko produktu grupas kā augļi, ogas – 45 %, gaļa – 12 %, piena produkti – 16 % un citi – 27 %. Bioloģisko produktu pārdošanas apgrozījuma straujš kāpums tika novērots 2016. gadā, kas galvenokārt ir saistīts ar LBLA kampaņu “BioLoģiski!”, kas tika īstenota ar ES un Zemkopības ministrijas finansiālu atbalstu no 2014. gada augusta līdz 2016. gada jūlijam.³⁰

55. Lai sekmētu vietējo ražotāju un vietējās produkcijas atpazīstamību un pieejamību patērētājiem, kā arī veicinātu to iekļaušanu pašvaldību iepirkumos, LLKC 2019. gada nogalē izveidoja elektronisko katalogu www.novadagarsa.lv,³¹ kas apvieno Latvijas produkcijas ražotājus, kuri ir bioloģiskās un integrētās audzēšanas, NPKS norādes “Zaļā karotīte” un Global G.A.P. shēmu dalībnieki. Uz 2021. gada 1. februāri katalogā publiski apskatāmas bija 805 saimniecības, no kurām 254 bioloģiski sertificēti uzņēmumi, un to saraksts tiek papildināts katru dienu. Kataloga dalībniekiem arī ir iespēja atzīmēt, ka viņi ir gatavi startēt pašvaldību publiskajos pārtikas iepirkumos, tādējādi šis katalogs ir arī ērts palīgīdzeklis pašvaldībām, plānojot savus iepirkumus. Vienlaikus elektroniskā kataloga ietvaros tiek veikta sabiedrības izglītošanas par pārtikas kvalitātes zīmēm un ZPI.

56. Līdz šim saņemtais atbalsts ir būtiski veicinājis saražotās lauksaimnieciskās produkcijas apjomu palielināšanos, uz ko ir norādījušas vairāk nekā puse aptaujāto saimniecību. Nedaudz mazāk nekā puse respondentu uzskata, ka saņemtais atbalsts ir nodrošinājis arī produkcijas kvalitātes paaugstināšanu, jo ir bijis iespējams veikt investīcijas iekārtās, kas paaugstina produkcijas kvalitāti, kā, piemēram, graudu novākšanas un pirmapstrādes tehnikas iegāde, lopbarības sagatavošanas tehnikas iegāde un fermu aprīkojuma modernizācija (slaukšanas iekārtas, mēslu krātuvju izbūve, u.c.). Tomēr kopumā investīciju projektos paredzētās iespējas tiek novērtētas – īpaši lauksaimniecības tehnikas iegāde, iespējas roku darba mehanizācijai, kā arī iespēju iegādāties zemi īpašumā un palielināt saimniecības.³²

57. Ir nepieciešami papildus pasākumi, lai veicinātu bioloģisko produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu.

1.2.2 Aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēma, Aizsargātu cilmes vietas nosaukumu shēma un Garantēto tradicionālo īpatnību shēma

58. Atbalstot ES mērķi aizsargāt gastronomisko tradīciju mantojumu, izceļot tā daudzveidīgumu un kvalitāti, ko nosaka produktu izcelsme, turpinās darbs pie Latvijas produktu nosaukumu ierakstīšanas ES aizsargāto produktu reģistros. Tādējādi tiek nodrošināta

²⁹ Turpat, 32.lpp.

³⁰ <http://www.biologiski.lv/par-kampanu>

³¹ Elektroniskais katalogs “Novada garša”, <https://www.novadagarsa.lv/>

³² Turpat, 78.lpp.

iespēja vietējiem ražotājiem ražot un patērētājiem - iegādāties vietējās izcelsmes kvalitātes produktus ar augstu pievienoto vērtību.

59. Šobrīd ES Aizsargāto produktu reģistros ir iekļauti seši Latvijas produkti – Sklandrausis (2013.g.), Salināta rudzu rupjmaize (2014.g.), Carnikavas nēģi (2015.g.), Jāņu siers (2015.g.), Latvijas lielie pelēkie zirņi (2015.g.) un Rucavas baltais sviests (2015.g.). Ražotāju grupā "Carnikavas nēģi" piedalās 10 ražotāji, Sklandrausu ražotāju grupā - 10, Latvijas lielo pelēko zirņu - 6, Salinātas rudzu rupjmaizes – 3, Jāņu siera ražotāju grupā – 6 ražotāji, Rucavas baltā sviesta - 2 ražotāji.³³

60. Lai nodrošinātu Eiropas Zaļā kursa stratēģijas "No lauka līdz galdam" un citu ES politikas plānošanas dokumentu mērķu sasniegšanu, nepieciešams attīstīt pārtikas kvalitātes shēmas. Kā viens no pasākumiem, ņemot vērā atšķirīgo ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēmas attīstību ES dalībvalstīs, kam par iemeslu ir vēsturiskie, ekonomiskie, klimatiskie faktori, ir sniegt atbalstu ražotājiem grupas AĢIN, ACVN, GTĪ produktu pieteikumu sagatavošanā, lai palielinātu Latvijas produktu skaitu ES Aizsargāto produktu reģistros.

61. Ar katru gadu pieaug ES pārtikas kvalitātes shēmās reģistrēto produktu skaits, kas veicina reģionu un to produktu atpazīstamību, tūrisma attīstību, vienlaikus saglabājot kultūrvēsturisko mantojumu. Ražotāju iesaistīšanās pārtikas kvalitātes shēmās nodrošina patērētājiem informāciju par produktu īpašībām godīgas konkurences apstākļos un šo produktu identificēšanu tirgū.³⁴

62. 2018. gadā ES kopā ir reģistrēti 3207 produkti ar Aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes un Aizsargātu cilmes vietas nosaukumu shēma norādi - vīnam – 1576, lauksaimniecības un pārtikas produktiem – 1367.

63. Lai veiksmīgi turpinātu pārtikas kvalitātes shēmu attīstību, nepieciešams vairāk informēt sabiedrību par šo shēmu esamību, veicināt ražotāju iesaistīšanos ES pārtikas kvalitātes shēmās, kā arī sniegt atbalstu pieteikumu sagatavošanā Aizsargāta ģeogrāfiskās izcelsmes norādes (AĢIN), Aizsargāts cilmes vietas nosaukuma (ACVN) un Garantēta tradicionālā īpatnības (GTĪ) produktu reģistrācijai.

1.3 Tradicionālo produktu ražošana (rudzi)

64. Latvijā pēdējos gados arvien vairāk lauksaimnieku audzē nevis tradicionālās rudzu līniju šķirnes, bet gan hibrīdās rudzu šķirnes, kuras ir ražīgākas un dod lielāku peļņu, taču neder kvalitatīvas un garšīgas rupjmaizes ražošanai. Tas raisa pamatotas bažas, ka drīzumā varētu nepietikt tieši tradicionālo vietējo šķirņu rudzu graudu, no kuriem tiek cepta Latvijas rupjmaize.

65. Rudzu maize ir tradicionāls produkts patēriņā Latvijā. Tradicionālo rudzu maizi var saražot tikai no rudzu šķirnēm, kas selekcionētas maizes cepšanai, piemēram, Latvijā tā ir rudzu šķirne "Kaupo". Hibrīdas rudzu šķirnes pamatā ir selekcionētas Rietumeiropā, kur rupjmaizi praktiski neēd, un selekcijas mērķi šīm rudzu šķirnēm ir pavisam citi, piemēram, spirta ieguvei, tāpēc kvalitatīvu un garšīgu rupjmaizi no hibrīdo šķirņu rudziem praktiski nav iespējams izcept. 2018. gadā šķirnei "Kaupo" tika piešķirts atsevišķs kultūraugu kods, lai varētu iegūt statistiku, cik tad plaši Latvijā šī šķirne tiek audzēta (līdz tam bija pieejami dati tikai par sēklaudzēšanas platībām).

66. Pašlaik problemātiska ir veco tradicionālo šķirņu audzēšana, jo šīs ir garstiebrainākas un mazāk ražīgas šķirnes, tādēļ tās netiek plaši audzētas. To veldres izturība ir zemāka nekā hibrīdajām šķirnēm, kas atstāj ietekmi arī uz ražas novākšanu, kā arī tradicionālo šķirņu raža

³³ PVD Pārtikas kvalitātes reģistri, <https://registri.pvd.gov.lv/cr/e5c5314c>

³⁴ ZM Lauksaimniecības gada ziņojumi

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

ir par 1/3 – ¼ zemāka nekā hibrīdajām šķirnēm, tāpēc šo šķirņu kvalitatīvi graudi, kas būtu piemēroti maizes cepšanai, ir deficīts (grūti pieejami).

67. Kopumā Latvijā apsēto rudzu platības pa gadiem ir mainīgas. 2018.gada rudzu platību samazinājums ir skaidrojams ar meteoroloģiskajiem apstākļiem, savukārt 2017. gada rudenī bija grūtības iesēt ziemājus sakarā ar plūdiem (sk. 1.3.tab.).

1.3. tabula. Rudzu sējumu lauku platības Latvijā 2015.-2020.gadā

Rudzu sējumu lauku platības, tūkst. ha					
2015	2016	2017	2018	2019	2020
37,4	36,3	34,0	22,0	43,9	39,1

Avots: CSP

68. Kopējām rudzu sējuma platībām 2020.gadā bija tendence samazināties, bet “Kaupo” šķirnes rudzu platības pieauga. Šāda tendence ir novērojama jau 3 gadu garumā (sk. 1.4. tab.). Tā kā 2018. gadā šķirnei “Kaupo” tika piešķirts atsevišķs kultūraugu kods, pastāv iespēja, ka daļa lauksaimnieku “Kaupo” šķirnes rudzu platību pirmajos gados deklarēja pie vispārīgā rudzu kultūraugu koda, un straujais rudzu platību pieaugums var tikt skaidrots ar deklarēšanas pieaugumu zem “Kaupo” kultūrauga koda.

1.4. tabula. Rudzu sēklu šķirnes “Kaupo” sējumu lauku platības 2018.- 2020.gadā

Rudzu sēklu šķirnes “Kaupo” sējumu lauku platības, ha		
2018	2019	2020
1054,37	2389,61	2525,19

Avots: LAD

69. Arī apkopotā informācija par sēklkopības datiem liecina par sagatavotās sertificētās rudzu šķirnes “Kaupo” sēklu apjoma svārstīgumu, turklāt pēdējos gados ir vērojams sēklas apjoma kritums, par 31% 2019. gadā salīdzinājumā ar 2017. gadu (sk. 1.5. tab.).

1.5. tabula. Sagatavotās sertificētās rudzu šķirnes “Kaupo” sēkla 2015.- 2019.gadā

Sagatavotā sertificētā “Kaupo” sēkla, kg				
2015	2016	2017	2018	2019
53 170	76 350	376 420	227 628	261 495

Avots: VAAD

70. Tradicionālās rudzu maizes cepšanai līnijšķirņu rudzi ir piemērotāki nekā hibrīdo rudzu šķirnes. Tomēr līnijšķirnēm ir gandrīz par 40% zemāka ražība (vidēji 2,5 t/ha) salīdzinājumā ar hibrīdo rudzu šķirnēm (vidēji 4 t/ha), un grūtāka ražas novākšana, kas rada zemāku ražošanas rentabilitāti, kas pēc ekspertu aplēsēm ir negatīva (skat. specifiskā mērķa Nr.1 situācijas analīzi). Šo salīdzinošo trūkumu dēļ būtu nepieciešams papildus saistītais atbalsts līnijšķirnēm, t.sk. šķirnes "Kaupo" audzēšanai, lai nodrošinātu vismaz 10% rentabilitāti un saglabātu interesi un ienesīgumu lauksaimniekiem audzēt līnijšķirņu rudzus.

71. Lai saglabātu nākamajām paaudzēm senās, tradicionālās rudzu šķirnes kvalitatīvas rudzu maizes cepšanai, ir nepieciešams domāt par atbalsta piešķiršanas iespējām rudzu audzētājiem, kuri audzē tradicionālās rudzu šķirnes, galvenokārt “Kaupo” rudzu šķirnes.

72. Arī Latvijas Maiznieku biedrība ir aktualizējusi nepieciešamību pēc kvalitatīviem graudiem augstvērtīgas rudzu maizes - rupjmaizes cepšanai, jo zemnieki tikpat kā vairs neaudzē senās rudzu šķirnes, no kurām veidojas labas cepuma īpašības, savukārt no hibrīdrudzu šķirnēm maizniekiem ir grūtāk ieplaucēt plaucējumu, tādēļ ir jāpārveido tradicionālā tehnoloģija. Līdz

ar to būtu nepieciešams domāt par atbalstu Latvijas rudzu šķirnes Kaupo audzēšanai, lai nodrošinātu augstākās kvalitātes izejvielu un augstas kvalitātes maizes pieejamību patērētājiem.

1.4 Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas sistēma

73. Latvijas lauksaimniecības nozare turpina virzīties ilgtspējīgākas saimniekošanas virzienā un viens no veidiem ir integrētās augu audzēšanas metodes pakāpeniska ieviešana.

74. Lauksaimniecības produktu integrētā audzēšana ir lauksaimniecības produktu ražošana, izmantojot vidi saudzējošus pasākumus, saglabājot bioloģisko daudzveidību un samazinot risku cilvēku veselībai un videi, vienlaikus veicot pasākumus augu aizsardzības nodrošināšanai.

75. Lai veicinātu lauksaimniecības produktu integrēto audzēšanu, kā arī nodrošinātu integrēti audzēto produktu nonākšanu tirgū, ir pieejams valsts un ES maksājums par izaudzētajiem lauksaimniecības produktiem (dārzeņiem, kartupeļiem, augļkoku un ogulāju produkciju), kā arī iespēja produktu marķējumā iekļaut nacionālās pārtikas shēmas norādi saskaņā ar normatīvajiem aktiem par prasībām pārtikas kvalitātes shēmām (piemēram, “Zaļā karotīte”) un piedalīties ES atbalsta programmā “Piens un augļi skolai”.

76. Atbilstoši VAAD apkopotajai informācijai lauksaimniecības kultūraugu audzētāji (saimniecības), kuri izmanto integrētās audzēšanas metodi, 2019.gadā sasniedza 535 saimniecības (2018. gadā – 492), apsaimniekojot augļu un dārzeņu platības 6513,56 hektāru apmērā. Dārzeņi 2019.gadā integrēti tika audzēti 50% no visas kopējās dārzeņu stādījumu platības, bet augļu koku un ogulāji (ieskaitot zemenes) 2019.gadā integrēti tika audzēti 25,1% no visas kopējās augļu koku un ogulāju stādījumu platības. (sk. 1.6. tab.).

1.6. tabula. Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas sistēmā reģistrētās saimniecības un to platības

Gads	Dārzeņu platības, ha			Augļu un ogu platības, ha			Kopā platības, ha	Personu skaits* LPIA reģistrā
	VAAD	CSP	%	VAAD	CSP	%		
2014	982,84	8231	11,9	1415,8	6480	21,8	2398,64	278
2015	3245,2	8085	40,2	1584,15	6927	22,9	4829,35	353
2016	3872,97	8135	47,6	1788,85	7614	23,5	5661,82	397
2017	3906,59	8019	48,7	1987,82	7858	25,3	5894,41	434
2018	4159,77	8431	49,3	2240,6	8594	26,1	6400,37	492
2019	4203,59	8400	50	2309,97	9190	25,1	6513,56	535

* T.sk. arī saimniecības, kas nepretendē uz atbalsta pasākumiem

Avots: ZM pēc LAD, VAAD un CSP datiem

77. Reģistrēto saimniecību un platību palielinājums laika periodā no 2014.-2018.gadam liecina par integrētās augu audzēšanas sistēmas sekmīgu darbību. Tomēr, lai veicinātu lielāku saimniecību iesaisti lauksaimniecības produktu integrētajā ražošanā, ir nepieciešams vairot audzētāju zināšanas par šīs sistēmas mērķiem, metodēm un nacionālo vadlīniju noteikumiem (piem., apmācības, kursi), sekmēt augļkopības un dārzeņkopības speciālistu sagatavošanu, konsultāciju sistēmas pilnveidošanu un lietisķo pētījumu veikšanu, kā arī īstenot sabiedrības informēšanas pasākumus par integrēto ražošanu.

2 Zaļais publiskais iepirkums (ZPI)

78. EK stratēģiju “No lauka līdz galdam”³⁵ un “ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam”³⁶ ietvaros liela nozīme ir paredzēta bioloģiskai lauksaimniecībai. EK ieskatā būtu nepieciešams veicināt ne tikai bioloģisko produktu piedāvājumu, bet arī pieprasījumu. Stabils un augošs pieprasījums pēc bioloģiskajiem produktiem par atbilstošu cenu veicinātu bioloģiskās lauksaimniecības attīstību kopumā.

79. Vietējās augstas kvalitātes lauksaimniecības un pārtikas produkcijas realizācijas apjoma palielināšanā būtiska loma ir ZPI, jo publiskais sektors Latvijā veido nozīmīgu daļu no kopējā patēriņa, tādēļ ir viens no efektīvākajiem valsts un pašvaldību iestāžu instrumentiem ilgtspējīgas pārtikas ražošanas un patēriņa veicināšanā.

80. Veicot publiskos iepirkumus pārtikas iegādei un ēdināšanas pakalpojumiem, obligāti jāpiemēro ZPI prasības saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu, iepirkuma nolikumā izvirzot vismaz divas prasības no katras no 2 ZPI prasību grupām:

- produktu kvalitāte - ražoti atbilstoši bioloģiskās lauksaimniecības metodēm, NPKS prasībām vai saskaņā ar integrētās ražošanas kritērijiem;
- videi draudzīga piegāde un sezonāli pārtikas produkti.

81. Lai veicinātu videi draudzīgāku produktu noietu, tika 2020.gadā tika pilnveidots normatīvais regulējums ZPI jomā, paredzot bioloģiski ražotus produktus izdalīt kā atsevišķu obligātu ZPI prasību, nosakot, ka ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm ražots piens, kefīrs jāiegādājas vismaz 35 % (no 2022. gada 1. janvāra – 50%) apjomā, bet graudaugu pārstrādes produkti – 20 % apjomā no produktu masas vai vērtības. Savukārt vismaz 45 procentiem no noteiktas pārtikas produktu grupas masas vai vērtības jāatbilst NPKS prasībām.

82. Bioloģisko produktu ražošana un marķēšana ir pakļauta sertifikācijas procesam. Par produktu atbilstību bioloģiskās lauksaimniecības shēmas prasībām var brīvi pārliecināties vairāku institūciju publiski pieejamajās datubāzēs. Latvijā reģistrēto bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumu saraksti ir atrodami kontroles institūciju - SIA „Sertifikācijas un testēšanas centrs”³⁷ un biedrība „Vides kvalitāte”³⁸ mājaslapā. NPKS produktu, to ražotāju un izejvielu piegādātāju, kā arī atbilstības sertifikātu numuru, sertifikācijas datumu oficiālais saraksts pieejams PVD mājaslapā.³⁹ Latvijā integrētās audzēšanas prasībām atbilstoši produkti ir reģistrēti Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas reģistrā, kas ir pieejams Valsts Augu aizsardzības dienesta mājaslapā.⁴⁰

83. Kopš 2018. gada 1. janvāra ZPI līgumā noteikto prasību izpildes kontroli pārtikas un ēdināšanas jomas iepirkumos veic PVD atbilstoši likumā noteiktajam deleģējumam. Kopumā ZPI iepirkumu sistēma funkcionē labi - atbilstoši Iepirkumu uzraudzības biroja apkopotajai informācijai par 2019. gadā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem jāsecina, ka 2019. gadā turpinājies ZPI pieaugums – gan finanšu izteiksmē, gan procentuāli – pārtikas un ēdināšanas pakalpojumu grupā, sastādot 96,9% (125, 92 milj. EUR). Kopējais pārtikas un ēdināšanas iepirkums Latvijā 2019.gadā sastādīja ap 130 miljoniem eiro.⁴¹

³⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380>

³⁷ <http://old.stc.lv/lv/sert/>

³⁸ <http://www.videskvalitate.lv/index.php?asad=37>

³⁹ <https://registri.pvd.gov.lv/cr/e5c5314c>

⁴⁰ <http://www.vaad.gov.lv/sakums/registri/augu-aizsardziba/lauksaimniecibas-produktu-integretas-audzšanas-registrs.aspx>

⁴¹ VARAM sagatavotais Informatīvais ziņojums “Par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē 2019. gadā”, [Par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē 2019. gadā \(varam.gov.lv\)](http://varam.gov.lv)

84. LLKC ilgus gadus ir darbojies kā starpnieks, lai savestu zaļajā iepirkumā kopā pašvaldību ar lauksaimniekiem. Kopīgi ar LLU pētījuma ietvaros ir apzināti galvenie pašvaldību ieguvumi, publiskajos pārtikas iepirkumos izvēloties vietējo produkciju - papildinās pašvaldības budžets ar iedzīvotāju ienākuma nodokli, lielāki naudas tēriņi vietējā teritorijā, darbavietas vietējiem iedzīvotājiem vietējā pārtikas ražošanas vai dārzeņu un augļu audzēšanas uzņēmumā.⁴²

85. 2019. gada nogalē LLKC izveidoja katalogu www.novadagarsa.lv, kas apvieno Latvijas produkcijas ražotājus, kuri ir bioloģiskās, integrētās audzēšanas, Zaļās karotītes un GlobalGAP shēmu dalībnieki, kā arī tie, kuru produkcijā 70% ir vietēji audzētas un ražotas izejvielas. Uz 2021.gada 1.februāri katalogā publiski apskatāmas bija 805 uzņēmumi, no kuriem 254 bioloģiski sertificēti uzņēmumi, 109 integrētās audzēšanas uzņēmumi, 34 Zaļās karotītes uzņēmumi un 3 GLOBALG.A.P sertifikāta uzņēmumi. Katalogs pieejams visiem interesentiem, notiek aktīvs darbs pie saimniecību apzināšanas, uzrunāšanas un ievades. Kataloga dalībniekiem arī ir iespēja atzīmēt, ka viņi ir gatavi startēt pašvaldību publiskajos pārtikas iepirkumos, tādējādi šis katalogs ir arī ērts palīglīdzeklis pašvaldībām, plānojot savus iepirkumus.

86. Kopumā ZPI sistēma funkcionē labi, tomēr darbs pie sistēmas pilnveides ir jāturpina, īstenojot pasākumus, kas vērsti uz ZPI procedūrā iepirkto paaugstinātas kvalitātes vietējās izcelsmes pārtikas produktu īpatsvara pieauguma veicināšanu. ZPI pilnveides procesa ietvaros ir identificēta virkne jautājumu, pie kuriem jāstrādā un jāmeklē risinājumi - piemēram, jautājums par produktu atbilstības uzraudzību un kontroli līguma izpildes laikā. Šajā sakarā saredzam nepieciešamību stiprināt PVD kapacitāti, kā arī aicināt pasūtītājus vērīgāk sekot savu iepirkumu līgumu izpildei, lai paaugstinātas kvalitātes produktu vietā netiktu piegādāti citi produkti.

87. Vienlaikus ZM un LLKC veiktā situācijas analīze ZPI jomā norāda, ka nereti sarežģījumus ražotājiem rada iepirkuma daļās noteiktais produktu sortiments, kā arī iepirkuma dokumentācijā paredzētie piegādes noteikumi. Mazajiem ražotājiem tas liedz piedalīties iepirkumā, jo nespēj nodrošināt pieprasīto produktu apjomu un sortimentu, kā arī lielas grūtības sagādā nodrošināt stabilas un regulāras produktu piegādes noslēgtā piegādes līguma darbības laikā. Tāpat Latvijas lauksaimniekiem un pārtikas uzņēmumiem ir grūti konkurēt ar vairumtirdzniecības bāzēm, jo nevar piedāvāt ne tik plašu sortimentu, ne apjomu un cenas, un vienlaikus nasegt arī visas izmaksas. Vienlaikus ir konstatēts arī kooperācijas trūkums starp ražotājiem, lai kopīgi piedāvātu savu produkciju publiskajos iepirkumos, komplektējot produkciju piegādes. Viens no iemesliem - trūkst līderu, kas uzņemtos vadību un apvienotu ražotājus. Bieži vien arī salīdzinoši lielie attālumi starp ražotājiem neveicina sadarbības uzsākšanu, jo šis apsvērums ir būtisks, komplektējot un veicot regulāras produktu piegādes.

88. Viss iepriekš minētais norāda uz to, ka nepietiekami tiek izmantotas ZPI iespējas un potenciāls, lai sekmētu augstas kvalitātes vietējo lauksaimniecības un pārtikas produktu noietu. Tādēļ ir nepieciešami papildus pasākumi, lai nodrošinātu vietējo pārtikas produktu lielāku pārstāvību zaļajos publiskajos iepirkumos, tādējādi veicinot vietējās izcelsmes paaugstinātas kvalitātes pārtikas noietu vietējā tirgū.

89. KLP Stratēģiskā plāna ietvaros plānots izvērtēt iespēju paredzēt atbalstu pašvaldībām ZPI nodrošināšanai un veicināšanai pārtikas produktu piegādēm un ēdināšanas pakalpojumam izglītības, sociālajām un veselības iestādēm. Mērķis ir atbalstīt ZPI infrastruktūras izveidi (uzglabāšanas, ražošanas centru) un transportlīdzekļu iegādi loģistikas nodrošināšanai, lai sekmētu īso piegāžu ķēžu attīstību un vietējās produkcijas ilgtspējīgu patēriņu, tādējādi nodrošinot pašvaldības iestādes ar vietējo ražotāju izaudzētiem un pārstrādātiem, kvalitatīviem

⁴² LLU ziņojums „Vietējo ražotāju tirgus daļas palielināšana pašvaldības pārtikas produktu iepirkumos: sociālekonomiskie ieguvumi un iespējamie riski”)

pārtikas produktiem. Atbalsts tiks sniegts saskaņā ar LEADER vietējo rīcības grupu sabiedrības virzītas vietējās attīstības stratēģijām. Plānotā viena projekta maksimālā attiecināmo izmaksu summa 1 000 000 EUR, atbalsta intensitāte līdz 90 procentiem. Var tikt īstenots arī kā vairāku pašvaldību kopdarbības projekts. Vietējās rīcības grupas nodrošinātu koordinēšanas aktivitātes (apzināšanu, aktivizēšanu, sadarbības tīkla izveidi, uzraudzību) starp pašvaldību un vietējiem lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, ēdināšanas pakalpojuma sniedzējiem.

90. Vienlaikus būtu jāparedz pasākumi, kas vērsti uz sabiedrības, iepirkumu veicēju un piegādātāju izglītošanu un apmācību, veicinot izpratni par pārtikas kvalitātes shēmām un to produktiem ZPI ietvaros.

3 Ilgtspējīga pārtikas ražošana

3.1 Pārtikas izšķērdēšana un zudumi

91. Pārtikas zudumi un pārtikas pārpalikumu pārdale, lai pārtika nenonāktu atkritumos, ir aktuāls jautājums gan ES, gan globālā līmenī. Dažādu iemeslu dēļ, pārtika tiek izmesta un izšķērdēta visos pārtikas aprites ķēdes posmos – primārajā ražošanā, pārstrādē un izgatavošanā, mazumtirdzniecībā un citos pārtikas sadales kanālos, restorānos un sabiedriskajā ēdināšanā arī mājāsaimniecībās.

92. Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) datiem, katru gadu gandrīz trešdaļa (aptuveni 1,3 miljardi tonnu gadā) visas cilvēka uzturam paredzētās pārtikas visā pasaulē iet zudumā vai tiek izšķērdēta visos pārtikas ražošanas un piegādes posmos.⁴³ Ar šo izmestās pārtikas daudzumu varētu pabarot 3 miljardus cilvēku. Īpaši saistoši tas būtu tiem 821 miljoniem no pasaules 7,7 miljardiem iedzīvotāju, kam 2017.gadā pārtika nav bijusi pieejama pietiekošā daudzumā.⁴⁴ Pārtikas izšķērdēšana lielākoties ir cilvēku lēmumu un rīcības rezultāts.

93. ES katru gadu tiek izšķērdēti gandrīz 90 miljoni tonnu pārtikas jeb vidēji 180 kg pārtikas produktu uz vienu iedzīvotāju.⁴⁵ Tas veido ap 20 % no visiem saražotajiem pārtikas produktiem, un ar to ražošanu saistītās izmaksas sasniedz 143 miljardus eiro⁴⁶. Izmesta pārtika nav tikai ekonomisks zaudējums – izšķiesta nauda. Atkritumos izmestai pārtikai ir ievērojama ietekme uz vidi un klimatu. Pārtikas atkritumu mazināšana ir svarīga saistībā ar pārtikas drošību, pārtikas un vides ilgtspēju. Izmestai pārtikai ir arī sociāla ietekme, kas izpaužas kā pārtikas audzēšanā, pārstrādē, ražošanā, transportēšanā un tirdzniecībā iesaistītā darbaspēka resursa izniekošana. Ja pārtika tiek izmesta atkritumos, neapēstās pārtikas audzēšanai un ražošanai nevajadzīgi tiek noplicināti un izšķērdēti dabas resursi, apdraudēta bioloģiskā daudzveidība un izniekota no dabas resursiem iegūtā enerģija.

94. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta veikto Eiroparometr⁴⁷ viedokļu aptauju (EB 425: pārtikas atkritumi un derīguma termiņa marķējumi⁴⁸; EB 388: Eiropiešu attieksme pret atkritumu apsaimniekošanu un resursu efektivitāti⁴⁹; EB 2019 – Wave EB 91.3: Pārtikas drošība ES⁵⁰) datiem secināts, ka Latvijas un Eiropas iedzīvotāji kopumā līdzīgi uzskata, ka:

⁴³ FAO, 2019. The State of Food and Agriculture 2019. Moving forward on food loss and waste reduction. Rome.

⁴⁴ FAO, 2018. The State of Food Security and Nutrition in the World: Building climate resilience for food security and nutrition. Rome.

⁴⁵ FUSIONS, 2016. Estimates of European food waste levels. Stockholm. p.4.

⁴⁶ FUSIONS, 2016. Estimates of European food waste levels. Stockholm.

⁴⁷ Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/lv/be-heard/eurobarometer>

⁴⁸ EK, 2015. Flash EB 425: PA un derīguma termiņa marķējumi.

⁴⁹ EK, 2013. Flash EB 388: Eiropiešu attieksme pret atkritumu apsaimniekošanu un resursu efektivitāti

⁵⁰ EK, 2019. EB 2019 – Wave EB 91.3: Pārtikas drošība ES.

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

- pārtikas atkritumu rašanos mājās varētu mazināt labāka pirkumu un ēdienreižu plānošana;
- Eiropas iedzīvotāji vairāk nekā Latvijas iedzīvotāji pievērš uzmanību “izlietot līdz” un “ieteicams līdz” datumiem;
- Latvijas iedzīvotāji mazāk nekā Eiropas iedzīvotāji kopumā zina “ieteicams līdz” nozīmi: lielākā Eiropas iedzīvotāju daļa uzskata, ka, pārtikas produktu ar šo marķējumu drīkst lietot uzturā pēc norādītā datuma, bet tā kvalitāte varētu būt zemāka, taču lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka pēc šī datuma pārtikas produktu lietot nevajadzētu;
- Latvijas un Eiropas iedzīvotāji uzskata, ka efektīva resursu izmantošana Eiropā kopumā ir svarīga, tā visvairāk ietekmētu dzīves kvalitāti valstī un ekonomisko izaugsmi.
- Latvijas iedzīvotājus pārliecina šķirot lielāko daļu no saviem atkritumiem vislabāk varētu vairāk un labākas otrreizējās pārstrādes un kompostēšanas iespējas dzīvesvietā, ērtāka sašķirotu atkritumu vākšana mājās un apliecinājums, ka šie atkritumi patiešām tiek efektīvi otrreiz pārstrādāti.

95. Pēc Latvijā darbojošās mazumtirdzniecības komersanta veiktas aptaujas noskaidrots, ka izvest atkritumos pārtikas produktus mēdz vairāk nekā divas trešdaļas jeb 67% Latvijas iedzīvotāju. Visbiežāk atkritumos nonāk piens un piena produkti, maize un tās izstrādājumi, kā arī dārzeņi, augļi, ogas un zaļumi. Visbiežāk produktus, kam beidzies derīguma termiņš, izmet pilsētnieki, savukārt laukos dzīvojošie ar šādiem produktiem biežāk uzciņā savus četrkājainos draugus.

96. 2015. gada 25. septembrī ANO Ģenerālā asambleja pieņēma Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam,⁵¹ kurā tika noteikts mērķa rādītājs – līdz 2030. gadam uz pusi samazināt pārtikas atkritumu daudzumu uz vienu iedzīvotāju mazumtirdzniecības un patēriņa līmenī un samazināt pārtikas zudumus ražošanas un piegādes ķēdēs, tostarp zudumus pēc ražas novākšanas. Minētā mērķa īstenošanai 2016. gadā izveidoja ES Pārtikas zudumu un pārtikas atkritumu platformu. Lai atvieglotu pārtikas ziedošanu, Komisija ir pieņēmusi ES pamatnostādnes par pārtikas ziedošanu.

97. Lai nacionālajā likumdošanā ieviestu EK 2017. gada 16. oktobra paziņojumā “ES pārtikas ziedošanas pamatnostādnes” noteikto, veicinot pārtikas pārpalikumu pārdali un nepieļaujot to nonākšanu atkritumos:

- 2018. gadā tikai veikti grozījumi Pārtikas aprites uzraudzības likumā, kuri atļauj noteikt produktu grupas, to izplatīšanas veidu un kārtību, kā arī laikposmu, kādā pārtiku, kura marķēta ar norādi "Ieteicams līdz ..", drīkst izplatīt pēc minimālā derīguma termiņa beigām;
- stājušies spēkā Ministru kabineta 2020.gada 11. augusta noteikumi Nr.514 „Prasības pārtikas izplatīšanai pēc minimālā derīguma termiņa beigām”. Noteikumu pielikumā ir noteiktas konkrētas produktu grupas, piemēram, milti, makaroni, kuras pēc minimālā derīguma termiņa “Ieteicams līdz..” beigām noteiktā laikposmā, piemēram, divus mēnešus, var nodot ziedošanai labdarības organizācijām, Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā reģistrētām personām, pašvaldību sociālajiem dienestiem un tieši galapatērētājam. 2020. gada 17. martā pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 145 "Prasības mazumtirdzniecības uzņēmumiem, kas piegādā mājputnu olas vai ziedo dzīvnieku izcelsmes pārtiku". Noteikumi nosaka prasības mazumtirdzniecības uzņēmumiem, kas veic šādas vietēja mēroga papildu ierobežotas darbības saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Regulas (EK) Nr. 853/2004, ar ko nosaka īpašus higiēnas noteikumus attiecībā uz dzīvnieku izcelsmes pārtiku, 1. panta 5. punkta "b" apakšpunkta "ii" un "c" apakšpunktu:

⁵¹ Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

- mazā daudzumā ziedo saldētu svaigu gaļu, saldētus svaigus un svaigus sagatavotus zvejniecības produktus vai mājputnu olas (turpmāk – pārtika) citiem mazumtirdzniecības uzņēmumiem;
- mazā daudzumā piegādā mājputnu olas citiem mazumtirdzniecības uzņēmumiem.

98. Lai samazinātu pārtikas izšķērdēšanu un atvieglotu pārtikas ziedošanu, jaunais regulējums ļauj mazumtirdzniecības uzņēmumiem bez uzņēmuma atzīšanas ziedot dzīvnieku izcelsmes pārtiku. Šādu ziedošanai paredzētu pārtiku no mazumtirdzniecības uzņēmumiem varēs saņemt tikai labdarības organizācijas – biedrības un nodibinājumi, kā arī reliģiskās organizācijas un to iestādes, kas nodarbojas ar labdarību un ir reģistrētas PVD kā pārtikas aprites uzņēmumi. Tāpat arī noteikumi ļauj mazumtirdzniecības uzņēmumiem mājputnu olas, sākot ar 22. dienu pēc to izdēšanas līdz derīguma termiņa „ieteicams līdz...” beigām, piegādāt citiem mazumtirdzniecības uzņēmumiem, kas var nodrošināt olu termisku apstrādi.

99. Latvijā tiek apkopota statistika par pašražoto augkopības produkciju un tās izlietojumu pa gadiem, kuras ietvaros tiek veikta uzskaitē arī par zudumiem no pašu izaudzētās augkopības produkcijas⁵² (sk. 3.1. tab.). Kopumā Latvijā pašražotās augkopības produkcijas zudumi pa gadiem ir svārstīgi.

3.1. tabula Pašražotā augkopības produkcija un tās izlietojums 2016.-2019.gadā

	2017			2018			2019		
	Pašu izaudzēta, t	Zudumi		Pašu izaudzēta, t	Zudumi		Pašu izaudzēta, t	Zudumi	
		t	%		t	%		t	%
Graudaugi:	2692465	6812	0,25	2057366	3946	0,19	3163212	5596	0,18
Kvieši	2138758	4404	0,21	1431594	1902	0,13	2370998	2648	0,11
Rudzi	129370	513	0,40	81661	230	0,28	191152	243	0,13
Mieži	240959	1299	0,54	306279	1095	0,36	305432	1679	0,55
Auzas	134015	443	0,33	188225	503	0,27	237853	807	0,34
Griķi	17138	49	0,29	25348	41	0,16	13528	82	0,61
Tritikāle	25977	97	0,37	13726	46	0,34	29831	105	0,35
Pārējie	6268	7	0,11	10533	129	1,22	14418	105	0,73
Pākšaugi	170759	623	0,36	104385	759	0,73	102392	175	0,17
Rapsis, ripsis	327280	452	0,14	231086	590	0,26	408284	380	0,09
Kartupeļi	408319	3475	0,85	426899	3842	0,90	501847	4657	0,93
Atklātā lauka dārzeņi	145626	3136	2,15	127586	2551	2,00	161707	2221	1,37
Segto platību dārzeņi	11468	96	0,84	11510	226	1,96	11197	129	1,15
Augļi un ogas	10868	184	1,69	17392	541	3,11	14732	349	2,37

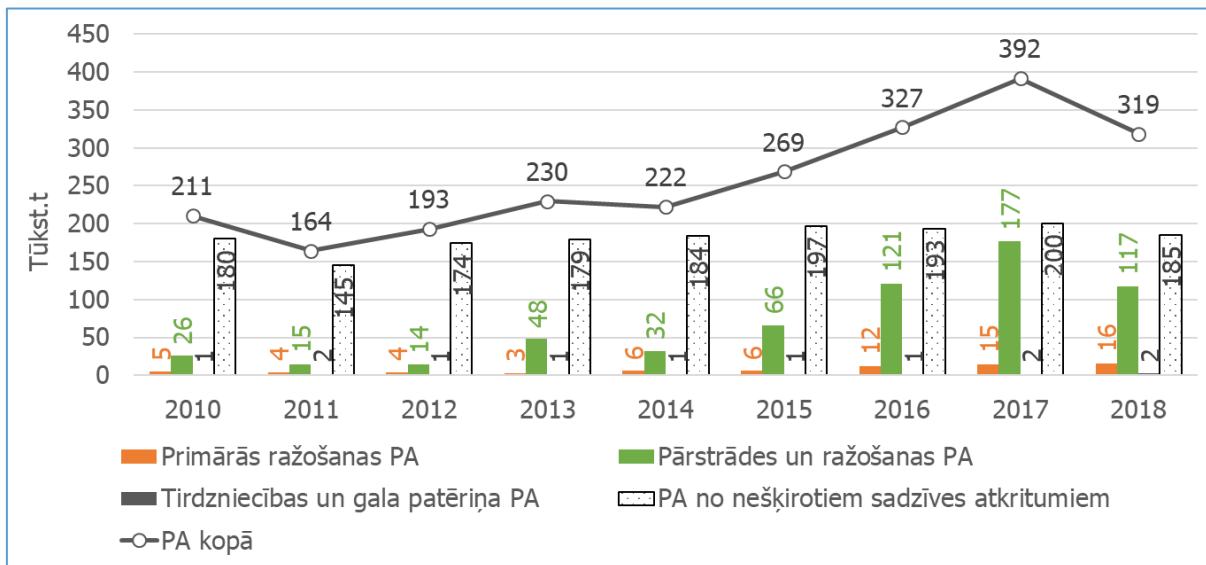
Avots: ZM pēc CSP datiem

100. Latvijā valsts statistikas ikgadēji pārskati un ziņojumi par pārtikas atkritumu daudzumu līdz 2020. gadam netika veidoti, jo to nenoteica normatīvie akti. Kvantitatīvu informāciju par pārtikas atkritumiem pamatā sniedz dati par pārtikas atkritumu daudzumu pēc to iedalījuma pa atkritumu apsaimniekošanas galamērķiem un informācija, kas iegūta aprēķinu ceļā izmantojot.

⁵² Zudumu statistikā tiek ietverti zudumi uz lauka, ražas zudumi un citus zudumus saimniecībā, kas radušies, piemēram, laika apstākļu ietekmē. Šeit neiekļauj zudumus, kas radušies dažādās realizācijas stadijās, t. i., preces transportējot no saimniecības, uzglabājot pie tirgotājiem vai pārstrādes nozarē veicot to pārstrādi vai apstrādi. Toties šajos zudumos ir iekļauta produkcija, ko ražotāji piedāvā pārdošanai, bet kas paliek nepārdota un sabojājas (jo sevišķi augļi un dārzeņi).

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

101. 2020. gadā veiktās aplēses par pārtikas daudzumiem ļauj secināt, ka ievērojamu pārtikas atkritumu un pārpalikumu daudzumu (ap 180-200 tūkst.t./gadā) rada tirdzniecības, ēdināšanas un mājāsaimniecību gala patēriņa posms, kura radītie pārtikas atkritumi un pārpalikumi tiek iejaukti nešķirotu sadzīves atkritumu masā (sk. 3.1.att.).

3.1 .attēls. Kopējais radītais pārtikas atkritumu (PA) apjoms pārtikas piegādes ķēdes posmos, tūkst.t*. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

102. 3.1.attēlā apkopotā informācija par radīto pārtikas atkritumu un pārpalikumu daudzumu ir indikatīva un parāda kopējo tendenci, taču neparāda patieso valstī kopējo radīto pārtikas atkritumu un pārpalikumu daudzumu. Pārtikas atkritumu daudzumu noteikšanu ietekmē apstākļi, ka ne visiem pārtikas atkritumu un pārpalikumu radītājiem ir pienākums ziņot par radīto un apsaimniekoto atkritumu daudzumu. Tāpat nav datu un informācijas par kompostēto, sadedzināto, dzīvnieku barībā izmantoto un citādi likvidēto atkritumu daudzumu ārpus formālās atkritumu apsaimniekošanas sistēmas.

103. Balstoties uz Komisijas Deleģēto lēmumu (ES) 2019/1597 (2019. gada 3. maijs), ar ko attiecībā uz vienveidīgai pārtikas atkritumu un pārpalikumu līmeņu mērīšanai paredzētu vienotu metodiku un obligātām kvalitātes prasībām, papildina Direktīvu 2008/98/EK, visās dalībvalstīs ir sagatavota metodika, pēc kuras arī Latvijā, sākot ar 2020. gadu, vienu reizi vismaz četros gados, tiks vākta un apkopota informācija par pārtikas atkritumu mērījumiem katrā pārtikas piegādes ķēdes posmā – primārajā ražošanā, pārstrādē un ražošanā, mazumtirdzniecībā un cita veida izplatīšanā, sabiedriskajā ēdināšanā un mājāsaimniecībās.

104. 2019. gadā Latvijas situācijai tika adaptēta ES metodika pārtikas atkritumu un pārpalikumu noteikšanai. Sagatavota "Pārtikas atkritumu mērīšanas rokasgrāmata", kas ir pielāgota uzņēmumu un mājāsaimniecību vajadzībām. Rokasgrāmata paredzēta kā skaidrojošs materiāls, pēc kura Latvijā vienotā veidā tiks veikti pārtikas atkritumu un pārpalikumu daudzuma mērījumi visos pārtikas piegādes ķēdes posmos. Pēc pārtikas atkritumu un pārpalikumu mērījumiem tiks gūts pilnīgāks priekšstats par pārtikas atkritumu un pārtikas pārpalikumu daudzumu un atbilstoši iegūtajiem rezultātiem tiks plānoti pasākumi turpmākam monitoringam un atbilstošai normatīvās bāzes izstrādei.

105. Lai veicinātu pārtikas atkritumu rašanās novēršanu un to samazināšanu, Latvijā ir izstrādāta "Pārtikas atkritumu rašanās novēršanas programma 2021. - 2028.gadam", kas ir daļa no "Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021. - 2028.gadam",⁵³ kuras mērķis ir samazināt

⁵³ <https://likumi.lv/ta/id/320476-par-atkritumu-apsaimniekosanas-valsts-planu-2021-2028-gadam>

pārtikas atkritumus par 30 % no kopējā radītā pārtikas atkritumu daudzuma⁵⁴ līdz 2025. gadam un turpināt samazināšanu, lai līdz 2030. gadam sasniegtu 50 % mērķrādītāju. Plānā paredzēti visaptveroši sabiedrības informēšanas, izglītošanas un iesaistes pasākumi par pārtikas atkritumu rašanās un pārtikas izšķērdēšanas novēršanas un samazināšanas jautājumiem, veicinot atbildīgu pārtikas patēriņu, pārtikas ziedošanu, izpratni par pārtikas derīguma termiņu u.c.

106. Pārtikas atkritumu rašanās novēršanas programmas 2021. - 2028.gadam īstenošana ir jāsaista ar citām valsts iniciatīvām, kuru mērķi attiecībā uz pārtikas atkritumiem, izšķērdēšanu un to ietekmi uz ekonomisko, vides un sociālo ilgtspējību ir vai nu papildinoši vai sakrīt, piemēram, ar Atkritumu rašanās novēršanas valsts programmu un ar Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.- 2027. gadam⁵⁵, arī ar Bioekonomikas stratēģiju Latvijai⁵⁶. Ar 2020. gada 4. septembra Ministru kabineta rīkojumu Nr. 489 tika apstiprināts "Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam", kura ietvaros paredzēti šādi pasākumi: pārtikas uzskaites sistēmas izveide un attīstība organizāciju/komersantu, pašvaldību un nacionālajā līmenī; pārtikas pārdales sistēmas attīstība, t.sk. iesaistot pārtikas banku un sociālās uzņēmējdarbības sektoru; informācija, atbalsts un izglītošana, lai mainītu sabiedrības un komersantu attieksmi pārtikas patēriņa jautājumos. Paredzēts arī veicināt pieprasījuma veidošanos sabiedrībā pēc precēm un pakalpojumiem (t.sk. pārtikas preces un ēdināšanas pakalpojumi), kas atbilst ZPI prasībām, stiprinot pašvaldību lomu aprites ekonomikas principu ieviešanā.

107. 2017. gada 29. novembrī EK izplatīja paziņojumu "Pārtikas un lauksaimniecības nākotne", kurā izklāstītas ierosinātās izmaiņas KLP, tostarp uzsverot, ka KLP var palīdzēt samazināt pārtikas atkritumus un zudumus.⁵⁷

108. Tāpat arī EK stratēģijā "No lauka līdz galdam" ir uzsvērts, ka svarīgi ir vērsties pret pārtikas zudumiem un izšķērdēšanu, lai panāktu ilgtspēju.⁵⁸ Mazinot pārtikas izšķērdēšanu, patērētājiem un uzņēmējiem rodas ietaupījumi, turklāt tam, ka tiek atgūti un pārdaļīti pārtikas pārpalikumi, kas citādi ietu zudumā, ir nozīmīga sociāla dimensija. Šāda rīcība saskan ar rīcībpolitikām attiecībā uz, piem., barības vielu un otrreizējo izejvielu reģenerāciju, dzīvnieku barības ražošanu, pārtikas drošumu, biodaudzveidību, bioekonomiku, atkritumu apsaimniekošanu un atjaunojamiem energoresursiem.

109. Eiropas inovācijas partnerība (EIP) ir jauna pieeja ES pētniecības un inovāciju jomā un detalizētāk tiek analizēta Horizontālā mērķa 5.nodaļā. Lai risinātu lauksaimniecības, mežsaimniecības un lauksaimniecības produktu pārstrādes nozares praktiskās vajadzības, dodot iespēju lauksaimniekiem, mežsaimniekiem un lauksaimniecības produkcijas izstrādātājiem izstrādāt jaunus produktus, procesus, tehnoloģijas un metodes un ieviešot tās praksē un lai veicinātu sadarbību nozarē, EIP darba grupas darbojas un apvieno lauksaimniekus, mežsaimniekus, lauksaimniecības produktu pārstrādātājus, pārstāvjus no lauksaimniecības, meža īpašnieku vai lauksaimniecības produktu pārstrādes nozares nevalstiskās organizācijas vai kooperatīvus, pētniekus, uzņēmējus, konsultantus vai citas inovācijās ieinteresētās puses. Darba grupas darbojas, lai atrisinātu konkrētas, praktiskas ar ražošanu saistītas problēmas vai arī realizētu inovatīvas risinājumus.

⁵⁴ Indikatīvais pārtikas atkritumu daudzums, attiecībā pret kuru ir noteikts "Pārtikas atkritumu rašanās novēršanas programma 2021. - 2028.gadam" mērķis, tiks noteikts 2023.gadā, kad tiks veikti reāli pārtikas atkritumu mērījumi.

⁵⁵ 2020. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 489 "Par Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam"

⁵⁶ Bioekonomikas stratēģiju Latvijai. https://www.llu.lv/sites/default/files/2018-07/Bioeconomy_Strategy_Latvia_LV.pdf

⁵⁷ https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/LV_Future_of%20food_and_farming_communication.pdf

⁵⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

110. Izvērtējot iesniegtos EIP projektus, redzams, ka nozares pārstāvjiem ir nozīmīgi saglabāt lauksaimniecības un mežsaimniecības resursus un uzlabot to efektivitāti, samazinot siltumnīcefekta gāzu emisijas (SEG), palielinot energoefektivitāti, ieviešot precīzās un bezatlikuma ražošanas tehnoloģijas, samazinot mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanu, kā arī veicinot oglekļa uzglabāšanu un CO₂ piesaisti.

111. EIP darba grupas apstiprinātajiem projektiem populārākās jomas ir jauni risinājumi pārtikas ražošanas blakusproduktu izmantošanā, pārtikas produktu kvalitātes uzlabošanā un ārstnieciskās pārtikas ražošanā, jaunas tehnoloģijas un ekonomiski pamatoti risinājumi vietējās lopbarības ražošanai, uz sapropeļa bāzes veidotu produktu izmantošanā, inovatīvi risinājumi lauksaimniecības dzīvnieku slimību profilaksei, agrīnai diagnostikai un ārstniecībai, kā arī augu slimību ierobežošanai.

112. Lai nodrošinātu aktīvāku sadarbību ar zinātniekiem produktu un metožu izstrādei un ieviešanai ražošanā, kas balstīta uz praktiskām vajadzībām, ir nepieciešams turpināt īstenot pasākumus, kas vērsti uz bezatlikumu ražošanas tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu, novēršot atkritumu rašanos un nodrošinot to atkārtotu izmantošanu un pārstrādi, kā arī veicināt resursu un otrreizējo izejvielu efektīvu izmantošanu.

113. Nākamajā plānošanas periodā lauku attīstības ietvaros ir jāparedz pasākumi zināšanu ietilpīgas bioekonomikas attīstībai (mērķtiecīgas investīcijas bioekonomikai), kā arī investīciju atbalsta pasākumi bezatlikumu tehnoloģiju ieviešanai. Tās ietvaros būtiski ir attīstīt pārtikas, lopbarības un nepārtikas produktu izmantošanu un barības vielu pārstrādes ciklus, kā arī inovatīvu produktu ražošanu, t.sk. no bioresursu pārstrādes procesu atlikumvielām un atkritumiem.

114. Tāpat būtu nepieciešams palielināt sabiedrības izpratni un informētību jautājumos par pārtikas atkritumu un zudumu rašanās novēršanu un samazināšanu. Vienlaikus ir jāturpina izglītot iedzīvotājus par veselīga uztura paradumiem, īstenojot dažādām sabiedrības mērķgrupām paredzētus pasākumus.

3.2 Lauksaimniecības dzīvnieku labturības prasības (t.sk. dzīvnieku turēšanas, kopšanas, pārvadāšanas un kaušanas prasības, kā arī prasības attiecībā uz izskatu pārveidojošu operāciju izdarīšanu, kvalitatīva dzīvnieku izcelsmes produktu primārā ražošana)

115. Lauksaimniecības dzīvnieku labturības prasības Latvijā tiek noteiktas saskaņā ar ES tieši piemērojamo normatīvo aktu prasībām, kā arī transponējot nacionālajos normatīvajos aktos ES direktīvas un lēmumus. Vienlaikus nacionālo normatīvo aktu prasības Latvijā tiek analizētas un nodrošināta prasību saskaņotībā ar Latvijai saistošiem starptautiskiem tiesību aktiem. Latvija ir ratificējusi Eiropas 1979. gada 10. maija konvenciju par kaujamo dzīvnieku aizsardzību un Eiropas 1976. gada 10. marta konvenciju par lauksaimniecības dzīvnieku aizsardzību. Normatīvie akti aptver lauksaimniecības dzīvnieku labturības prasības to audzēšanai, turēšanai un kopšanai, dzīvnieku aizsardzību pārvadāšanas un kaušanas laikā, kā arī nosaka, kādas izskatu pārveidojošas operācijās lauksaimniecības dzīvniekiem drīkst izdarīt.

116. Lai gan ES līmenī, vērtējot pasaules kontekstā, jau šobrīd noteiktas augstas labturības prasības, ir vērojams sabiedrības spiediens tiekies pēc vēl augstākiem labturības standartiem lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanā.⁵⁹

117. KLP jau šobrīd sniedz iespēju uzlabot lauksaimnieku informētību par tiesību aktos viņiem paredzētajiem pienākumiem, izmantojot savstarpējās atbilstības sistēmu

⁵⁹ EU Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012-2015 https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_eu_strategy_19012012_en.pdf

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

(lauksaimniecības dzīvnieku vispārīgās labturības prasības, teļu un cūku labturības prasības). Vienlaikus jāuzsver, ka savstarpējās atbilstības kontrolēs Pārtikas un veterinārais dienests 2019.gadā un 2020.gadā dzīvnieku labturības pārkāpumus konstatējis tikai atsevišķos gadījumos (sk. 3.2. tab.).

3.2. tabula Lauksaimniecības dzīvnieku novietņu skaits, kurās PVD īstenojis savstarpējās atbilstības kontroles labturībā 2019.-2020.gadā

Gads	PVD veikto savstarpējo atbilstības pārbažu skaits lauksaimniecības dzīvnieku novietnēs	PVD konstatēto pārkāpumu skaits		
		Vispārējās labturības prasības	Teļu labturības prasības	Cūku labturības prasības
2019	553	3	1	0
2020	518	3	3	0

Avots: LAD dati

118. Nodrošinot dzīvniekiem labus turēšanas un kopšanas apstākļus, kā arī atbilstošu barošanu, jo īpaši ņemot vērā dzīvnieku dabiskās un fizioloģiskās vajadzības, ir iespējams mazināt dzīvnieku saslimšanu un mirstību, kā arī veicināt dzīvnieku imunitāti jeb spēju pretoties slimībām. Uzlaboti dzīvnieku turēšanas un kopšanas apstākļi ir viens no svarīgākajiem un efektīvākajiem slimības profilakses pasākumiem.^{60,61,62,63}

119. Rūpējoties par dzīvnieku labturību ir iespējams kāpināt dzīvnieku produktivitāti, samazināt zāļu lietošanu un samazināt ekonomiskos zaudējumus produktivitātes krituma gadījumos vai sedzot izmaksas par dzīvnieku ārstēšanu. Lai īstenotu efektīvu saimniekošanu, arvien vairāk dzīvnieku īpašniekam ir jāapgūst zināšanas un iemaņas, kā arī jauni un inovatīvi risinājumi, kas palīdz un veicina labāku dzīvnieku turēšanu apstākļu nodrošināšanu. Augstāki dzīvnieku labturības standarti pozitīvi ietekmē pārtikas nekaitīgumu un kvalitāti, uzlabo dzīvnieku veselību un mazina dzīvnieku ārstēšanas gadījumu skaitu ar AML, kā arī mazina negatīvo ietekmi uz klimatu. Tādejādi ir būtiski veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu, kā arī zināšanu un informācijas nodošanu dzīvnieku īpašniekiem par dzīvniekiem un videi saudzīgu lauksaimniecības praksi.

120. Dzīvnieku izcelsmes produktu primārajā ražošanā, ievērojot augstākus dzīvnieku labturības standartus, tiek veicināta produktu konkurētspēja gan vietējos, gan eksporta tirgos. Lai nodrošinātu labu produktu kvalitāti jau no pašiem pirmsākumiem ir svarīgi kā dzīvnieki tiek turēti, baroti un aprūpēti fermas līmenī. Tādēļ jau šobrīd vairums starptautisko kompāniju, kas nodarbojas ar dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu ražošanu savās kvalitātes programmās vai privātajās akreditācijas sistēmās iekļauj paaugstinātus labturības standartus, atsevišķos gadījumos šādu produktu atpazīstamībai izveidojot īpašu marķējumu.

121. Cūku novietnēs PVD biežāk konstatētie pārkāpumi ir saistīti ar sivēnu astu griešanu rutīnā (sk. 3.3. tab. un 3.4. tab.).

⁶⁰ Council Conclusions on animal welfare - An integral part of sustainable animal production (doc 14975/19) <https://www.consilium.europa.eu/media/41863/st14975-en19.pdf>

⁶¹ Council conclusions on the protection and welfare of animals https://www.eerstekamer.nl/eu/documenten/131032_council_conclusions_on_the/f=vj0ge9zq3vd3.pdf

⁶² Z.Maņevičs "Lauksaimniecības dzīvnieku iekšējās nelipīgās slimības"; U.Osītis "Dzīvnieku ēdināšana kompleksā skatījumā"; V.Mozgis "Vesela govys – zemnieka krājcase"

⁶³ Ieteikumi attiecībā uz aitū audzēšanu - <https://www.zm.gov.lv/veterinarija/statiskas-lapas/ep-ieteikumi-attieciba-uz-aitu-audzšanu?id=1159#jump>; Ieteikumi attiecībā uz liellopu audzēšanu - <https://www.zm.gov.lv/veterinarija/statiskas-lapas/ep-ieteikumi-attieciba-uz-liellopu-audzšanu?id=1158#jump>; http://rpl.lkc.lv/doki/Slaucamo_govju_mitnesmikroklimats1.pdf;

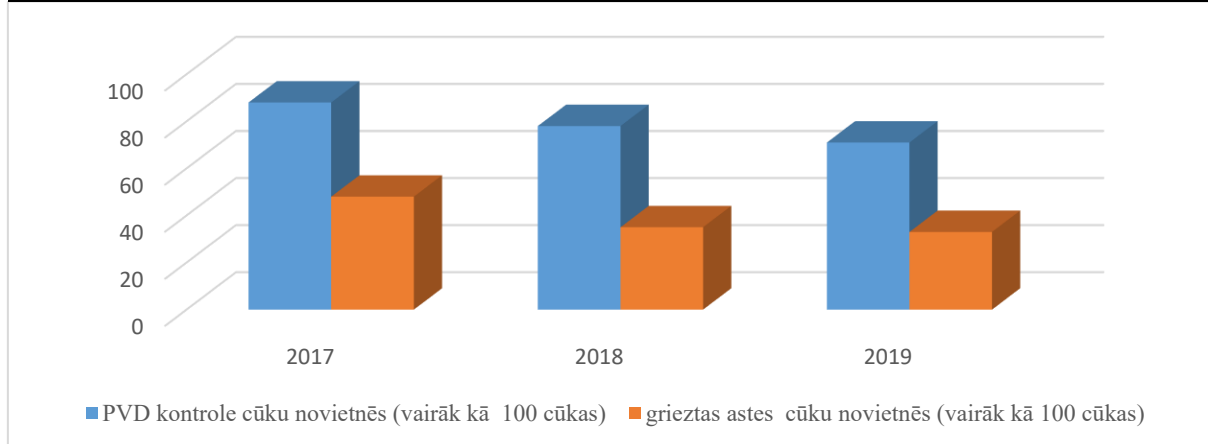
PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

3.3. tabula Cūku novietņu skaits, kurās PVD īstenojis labturības kontroles laika periodā no 2015 – 2019.gadam

	2015	2016	2017	2018	2019
Cūku novietņu kopskaits Latvijā	2878	5892	3374	4807	5342
PVD kontrole cūku novietnēs (skaits)	1229	366	304	266	187

3.4. tabula PVD kontroļu rezultāti cūku novietnēs virs 100 cūkām

	2017	2018	2019
PVD kontrole cūku novietnēs (vairāk kā 100 cūkas)	88	78	71
Grieztas astes cūku novietnēs (vairāk kā 100 cūkas)	48	35	33

122. Lai novērstu šādus pārkāpumus PVD 2018. gada izstrādāja rīcības plānu Direktīvas 2008/120 ieviešanai, kā arī 2019. gada sākumā veica papildus labojumus cūku novietņu labturības pārbaudes protokola vadlīnijās. PVD veicot pārbaudes, pārliecinās, vai cūku turētāji ir veikuši riska novērtējumu, balstoties uz novietnē konstatēto astu/ausu sakošanas gadījumu biežumu un/vai ziņojumiem no kautuvēm.

123. Galvenie parametri, ka tiek ņemti vērā veicot riska novērtējumu cūku novietnēs ir cūku nodrošinājums ar vides pilnveidojošiem materiāliem, tīrība, konkurence attiecībā uz barības pieejamību un telpu, barības sastāvs, mikroklimats, gaisa kvalitāte, cūku veselības stāvoklis un barība. Kā viens no risinājumiem, lai nodrošinātu augstāku cūku labturības prasību ievērošanu cūku saimniecībās, cūkām jānodrošina piekļuve atbilstošiem vides pilnveidojošiem materiāliem un jāveic dzīvnieku mītņu modernizāciju, lai ieviestu augstākus labturības standartus, kas novērstu dzīvnieku veselības apdraudējuma riskus, t.sk. cūku astu griešanas nepieciešamību.

124. Ņemot vērā to, ka joprojām liels skaits dējējvistu tiek turētas sprostos 73% (olas apzīmē ar skaitli "3"), nepieciešams veicināt pakāpenisku pāreju uz dējējvistu turēšanu kūtīs (olas apzīmē ar skaitli "2"), brīvās turēšanas apstākļos (olas apzīmē ar skaitli "1") vai bioloģiskās saimniecībās (olas apzīmē ar ciparu "0"). Dējējvistu mītņu modernizācijai nepieciešama nozīmīgi finansiāli resursi.

125. Turēšanas apstākļi, slaušanas higiēna, stress, slimības, vāja imunitāte, ir būtiskākie aspekti, kas ietekmē somatisko šūnu skaitu pienā, saslimstību ar mastītiem un mastītu ierosinātāju izplatīšanos ganāmpulkos, kas attiecīgi visticšāk ietekmē piena kvalitāti. Sabalansēta, garšīga un pietiekamā daudzumā brīvi pieejama barība un dzeramais ūdens nodrošina arī to, ka pēc slaukšanās govīs ilgāku laiku stāv (neguļ) un pupu sfinkters var aizvērties, lai pasargātu tesmeni no baktēriju (mastītu ierosinātāju) iekļūšanas tajā.

126. Tīras, sausas gulvietas ir apstākļi, kas nepieciešami, lai mazinātu baktēriju skaitu, kas var nonākt uz tesmens un pupu ādas starpslaukšanas periodā. Gulvietu tīrība, slaukšanas higiēna un tesmens tīrība pirms un pēc slaukšanas visbūtiskāk ietekmē piena kvalitāti (baktērijas, somatiskās šūnas) un tesmens veselību. Vienlaikus pietiekoši daudz vietas brīvai piekļuvei barībai, ūdenim, gulvietām un komfortablas, mīksta gulvietas ir apstākļi, kas mazina stresu, traumas, uzlabo veselību (t.sk. locītavu, skauņa atspaidījumu mazināšanās), ilgmūžību, atražošanas spēju un paaugstina produkcijas kvalitāti un kvantitāti. Dzīvnieku labturība ietekmē piena kvalitāti. Līdz ar to ir svarīgi apzināties saikni starp dzīvnieku labturību un produktu kvalitāti. Uzlabojot dzīvnieku labturību, dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražotājiem un pārstrādātājiem nerodas zaudējumi nekvalitatīva produkta dēļ.

127. Ievērojot augstas dzīvnieku labturības prasības, vienlaikus ir iespējams mazināt lauksaimnieciskās ražošanas negatīvo ietekmi uz vidi un samazināt CO₂. Kā viens no būtiskākajiem aspektiem jāmin precīza barības devu plānošana, tādejādi nodrošinot, ka dzīvnieku barošanā maksimāli efektīvi tiek izmantoti pieejamie barības līdzekļi. Tāpat, nodrošinot brīvās turēšanas apstākļus un ganības, ir iespējams dod labu ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā.

128. Kā lielākie izaicinājumi, ar kuriem nākas saskarties dzīvnieku īpašniekiem augstāku labturības prasību piemērošanā, ir spēja nodrošināt un veltīt papildus uzmanību, laiku un darbu dzīvnieku aprūpē, piesaistot papildus darbiniekus, kā arī veltot vairāk laika un resursus kvalitatīvas un sabalansētas dzīvnieku barības sagatavošanā. Tādēļ ir nepieciešami lielāki sākotnējie finanšu resursu ieguldījumi tādos pasākumos, kā, piemēram, mītņu uzlabošanā, dzīvnieku turēšanas blīvuma mazināšanā un bagātīgākā pakaišu izmantošanā u.tml. Savukārt, lai veicinātu augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu, jāmeklē iespējas finansiāli atbalstīt tādas dzīvnieku izcelsmes produktu ražotājus, kuri brīvprātīgi iesaistās augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanā.

129. Vienlaikus jāveicina zināšanu pilnveidošana lauksaimniekiem par efektīvāku, dzīvniekiem un videi saudzējošāku lauksaimniecības praksi, tai skaitā par augstākām dzīvnieku labturības prasībām, ieviešanu un ieguvumiem. Tāpat nepieciešams veicināt sabiedrības informēšanu par produktiem, kas iegūti ievērojot augstākus dzīvnieku labturības standartus.

130. Šobrīd dzīvnieku labturības uzraudzību un kontroli nodrošina PVD, kas ir izstrādājis novērtēšanas veidlapas, nodrošinot inspektoru apmācības. PVD regulāri veic visu lauksaimniecības dzīvnieku novietņu uzraudzību un kontroli, tostarp dzīvnieku labturības prasību pārbaudi dzīvnieku transportēšanas laikā, un par veiktajām kontrolēm ziņo EK. Novērtēšanas veidlapas regulāri tiek pārskatītas un atjaunotas.

131. Nevalstiskajām organizācijām, kuras apvieno dzīvnieku izcelsmes produktu ražotājus, jāapsver iespēja pašām izstrādāt savus dzīvnieku labturības standartus, kas ietver augstākas prasības, nekā to paredz spēkā esošā likumdošana, kā arī īpašu marķējumu produktiem, kas saražoti ievērojot augstākas dzīvnieku labturības prasības, lai veicinātu to atpazīstamību tirgū. Tādejādi, sekojot līdzīgi tirgus tendencēm un patērētāju vēlmēm ilgtermiņā, iespējams radīt produktus, kas ir konkurētspējīgi ne tikai vietējā, bet arī eksporta tirgos.

132. Lauksaimniecības un Zivsaimniecības 2020.gada 27.janvāra Padomes sēdē tika diskutēts jautājums par nepieciešamību ieviest produkcijas labturības marķējumu. ES līmenī diskusijas par šo jautājumu notiek jau kopš 2009.gada. Saskaņā ar diskusijām, kas šobrīd notiek par labturības marķējuma ieviešanu produkcijai, Latvija ir atbalstījusi Vācijas PRES piedāvājumu. Vienlaikus par šo jautājumus ir notikušas arī citas sanāksmes un diskusijas citos līmeņos.

3.3 Preventīvie pasākumi dzīvnieku veselības nodrošināšanai

133. Pārmērīgas un nepārdomātas AML lietošanas dēļ attīstās AMR, kas būtiski apgrūtina cīņu ar infekcijas slimībām visā pasaulē gan cilvēkiem, gan dzīvniekiem. AMR plašās attīstības un tālākas izplatības rezultātā infekcijas slimības nepakļaujas ārstēšanai un pieaug cilvēku un dzīvnieku saslimstība un mirstība, kā arī palielinās ekonomiska rakstura zaudējumi. AML lietošana dzīvnieku slimību ārstēšanā un profilaksē veicina rezistentu baktēriju celmu veidošanos gan patogēnajos mikroorganismos, gan arī cilvēku un dzīvnieku normālajā mikroflorā un vidē. Rezistentu mikroorganismu pārnese no dzīvniekiem uz cilvēkiem var notikt ar inficētiem dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktiem, tieša kontakta ceļā ar dzīvnieku vai ar vides (ūdens, augsne u.t.t.) starpniecību. Rezistences dēļ ir ļoti ierobežotas ārstēšanas iespējas tādām ļoti bīstamām infekcijas slimībām, kas var apdraudēt lielu skaitu cilvēku (piemēram, tuberkuloze). Tāpēc PVO ir noteikusi CIA⁶⁴ un Latvijā jāveic dažādi pasākumi, lai samazinātu CIA lietošanu dzīvniekiem.

134. AMR jautājums ir aktuāls pasaules mērogā, tādēļ 2015. gadā PVO sadarbībā ar Pasaules Dzīvnieku veselības organizāciju (OIE) un Pārtikas un lauksaimniecības organizāciju (FAO) pieņēma Globālo rīcības plānu pret mikrobu rezistenci⁶⁵, kurā norādīts, ka bez saskaņotas un tūlītējas rīcības globālā mērogā pasaule ir ceļā uz pēc-antibiotiku ēru, kurā parastas infekciju slimības atkal kļūs neārstējamas un bīstamas. Atbildīga un piesardzīga AML izmantošana gan cilvēku, gan dzīvnieku veselības jomā ir viena no galvenajām ES prioritātēm, tādēļ 2017. gada 29. jūnijā EK pieņēma rīcības plānu “Eiropas “Viena veselība” rīcības plāns pret antimikrobiālajiem līdzekļiem izveidojušās rezistences apkarošanai”⁶⁶. EK uzsver, ka AMR radītie zaudējumi ES par cilvēku un dzīvnieku ārstēšanu un neiegūto produkciju sasniedz līdz 1,5 miljardiem EUR gadā (cilvēkiem ilgāka slimošana un ārstēšana, dzīvniekiem produktivitātes zaudējumi utt.).

135. EK stratēģijā “No lauka līdz galdam”, kas ir Eiropas Zaļā kursa būtiska sastāvdaļa, paredzēta ES pāreja uz ilgtspējīgu pārtikas aprites sistēmu un viens no stratēģijas mērķiem ir mazināt AML izmantošanu dzīvniekiem, kā arī ir uzsvērtā digitālās pārveides nozīme stratēģijas mērķu sasniegšanā.⁶⁷

136. Latvijā ir izstrādāts Nacionālais rīcības plāns «Par AMR ierobežošanu un antimikrobiālo līdzekļu atbildīgu un piesardzīgu lietošanu dzīvnieku veselības jomā» un “Antimikrobiālās rezistences ierobežošanas un piesardzīgas antibiotiku lietošanas plāns “Viena veselība” 2019.-2020. gadam”, lai veicinātu mērķtiecīgu un efektīvu AMR attīstības un izplatības ierobežošanu un apkarošanu, nodrošinot koordinētas iesaistīto iestāžu un organizāciju darbības, paaugstinātu zināšanas un prasmes preventīviem pasākumiem dzīvnieku veselības nodrošināšanai un AML lietošanas dzīvniekiem samazināšanu, kā arī pilnveidotu pārtikas ķēdes izsekojamību, nodrošinot elektronisko datu uzskaites sistēmu AML lietošanas dzīvniekiem uzskaitēi.

137. Līdz šim netiek apkopoti visaptveroši dati par AML lietošanu dzīvniekiem, tiek apkopoti tikai izplatīšanas dati vairumtirdzniecības līmenī, kas nesniedz pietiekami precīzu informāciju par AML lietošanas paradumiem un apjomiem fermu līmenī. Apkopotu datu par veterināro zāļu lietošanu saimniecību līmenī neesamība ievērojami apgrūtina situācijas izvērtēšanu un lēmumu pieņemšanu par piemērotākajiem riska pārvaldības pasākumiem valstī (nav pieejami izejas dati, lai varētu noteikt statistiski pamatotus AML lietošanas samazināšanas mērķus).

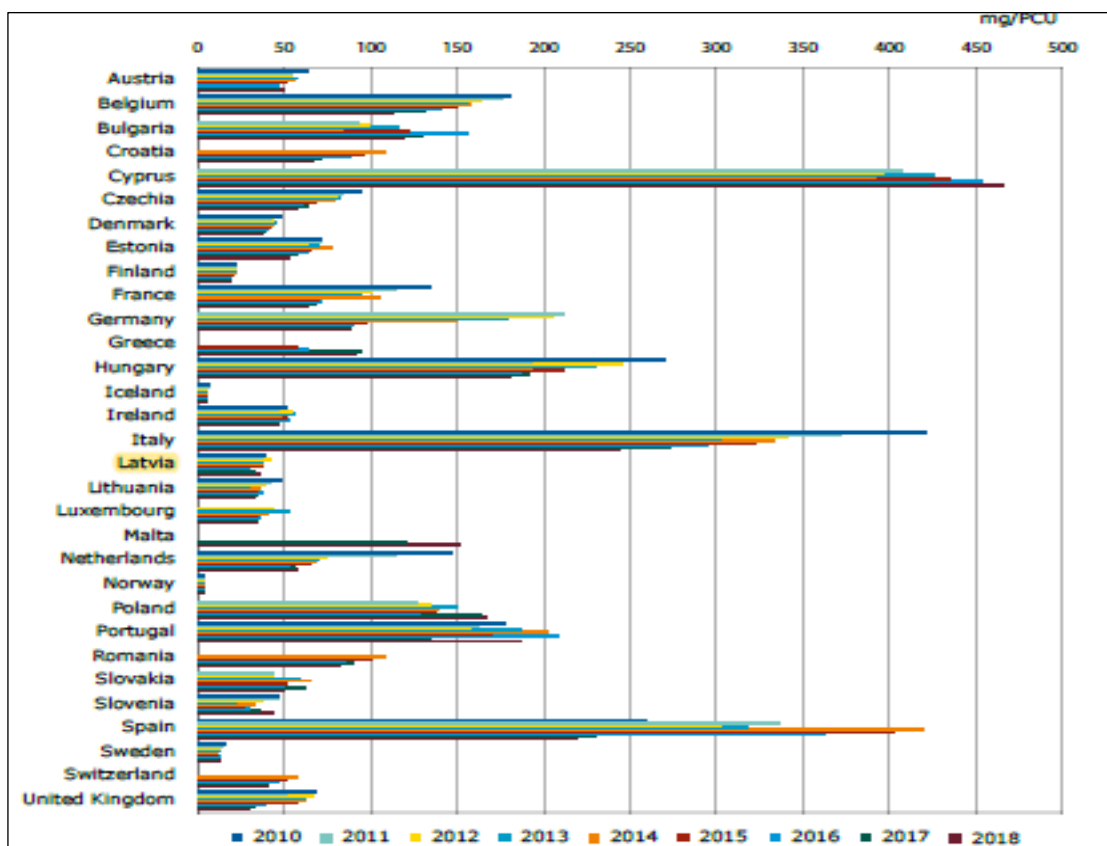
⁶⁴ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/312266/9789241515528-eng.pdf?ua=1>

⁶⁵ <https://www.who.int/antimicrobial-resistance/global-action-plan/en/>

⁶⁶ https://ec.europa.eu/health/amr/sites/amr/files/amr_action_plan_2017_en.pdf

⁶⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

138. Latvijā saskaņā ar Eiropas Veterināro antimikrobiālo līdzekļu patēriņa uzraudzības (ESVAC) datiem (sk. 3.2. att.) AML izplatīšanas apjomi no 2010. gada līdz 2018.gadam ir pakāpeniski samazinājušies no 41 miligrama uz populācijas korekcijas vienību 2012.gadā (mg/PCU - izplatīto aktīvo vielu daudzums uz kopējo lauksaimniecības dzīvnieku svaru valstī) līdz 36,1 mg/PCU 2018.gadā.⁶⁸

3.2. attēls. AML izplatīšana 30 EEZ valstīs 2010.-2018. gadā (mg/PCU)⁶⁹. Avots: Eiropas Veterināro antimikrobiālo līdzekļu patēriņa uzraudzības (ESVAC) dati

139. AMR līmenis dzīvnieku izcelsmes produktos Latvijā ir ievērojami zemāks nekā vidēji Eiropā, ar atsevišķiem izņēmumiem (sk. 3.3. att.). Kā piemēru izņēmumiem var minēt *Campylobacter* spp. un *Escherichia coli* (*E. Coli*), kam ir konstatēts augsts, ļoti augsts un pat kritiski augsts rezistences līmenis pret vairākiem AML, piemēram:

- 1) Broileru ganāmpulkos 2016. gadā tika konstatēta *Campylobacter* spp.:
 - kritiski augsta rezistence pret ciprofloksacīnu (97,9 %), nalidiksābi (95,8 %);
 - ļoti augsta rezistence pret tetraciklīnu (64,6 %).
- 2) Broileru ganāmpulkos 2016. gadā ir konstatēta *E. coli*:
 - augsta rezistence pret tetraciklīnu (48 %);
 - kritiski augsta rezistence pret ciprofloksacīnu (70 %).

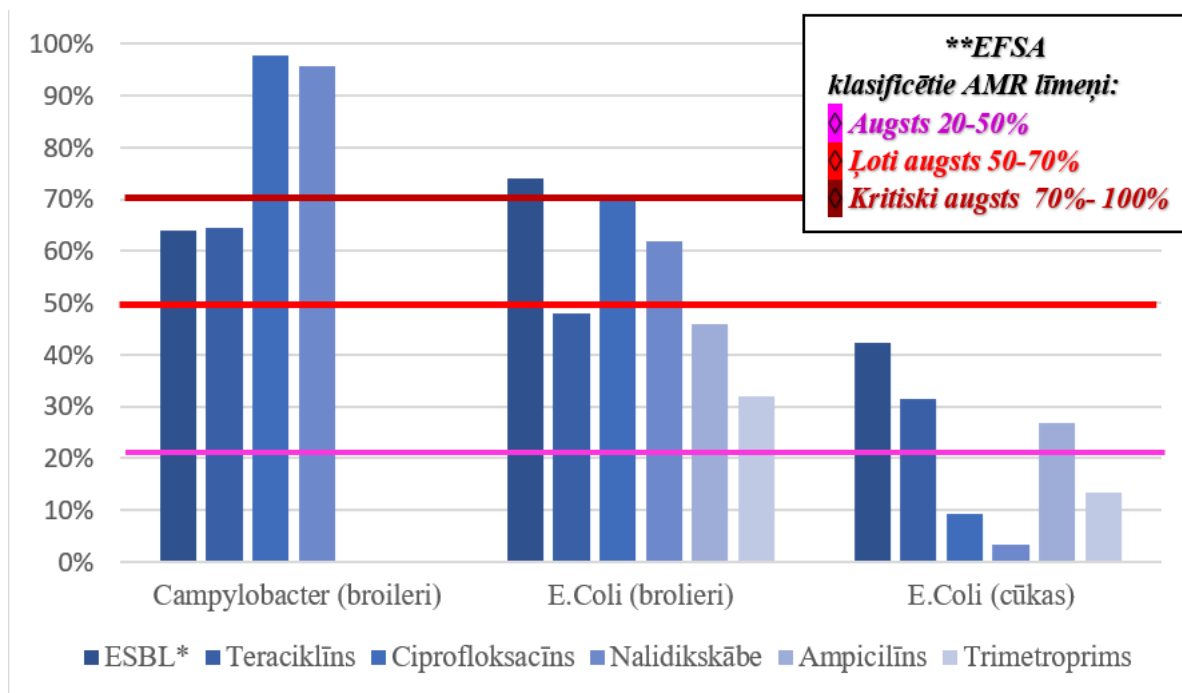
140. Tāpat broileru ganāmpulkos 2016.gadā tika konstatēta kritiski augsta enzīmproducējošo *E. coli* sastopamība (90 %). Nobarojamo cūku ganāmpulkos 2017. gadā tika konstatēta *E. coli*

⁶⁸ https://www.ema.europa.eu/en/documents/report/sales-veterinary-antimicrobial-agents-31-european-countries-2018-trends-2010-2018-tenth-esvac-report_en.pdf

⁶⁹ https://www.ema.europa.eu/en/documents/report/sales-veterinary-antimicrobial-agents-31-european-countries-2018-trends-2010-2018-tenth-esvac-report_en.pdf

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

augsta rezistence pret ampicilīnu (26,8%) un tetraciklīnu (31,5 %), kā arī augsta enzīmproducējošā E. Coli sastopamība (42,3%).

3.3. attēls. AMR līmenis (%)** Campylobacter spp. un E.Coli, kas izolēti no paraugiem, kas ņemti no broileriem (2016.g.) un cūkām (2017.).⁷⁰ Avots: EFSA dati

* Enzīmproducējošs mikroorganisms (izdala paplašināta spektra beta laktamāzi jeb t.s. “rezistences gēnu”)

141. Dažu CIA izplatīšanas apjomi Latvijā pārsniedz vidējo rādītāju Eiropā un pēdējos gados ir ar tendenci pieaugt, piemēram, 3. un 4. paaudzes cefalosporīnu izplatīšanas apjoms ir pieaudzis no 0,22 mg/PCU 2010. gadā līdz 0,40 mg/PCU 2018. gadā (vidējais izplatīšanas apjoms Eiropas valstīs ir 0,21 mg/PCU).

142. EK Pārtikas un veterinārā biroja 2017. gada audita ziņojumā “Par antimikrobiālo līdzekļu piesardzīgu lietošanu dzīvniekiem” EK rekomendēja Latvijai samazināt AML lietošanu dzīvniekiem, tostarp, veicinot AML piesardzīgu un atbildīgu lietošanu, pilnveidojot AML lietošanas dzīvniekiem uzskaiti un jomas profesionāļu un dzīvnieku īpašnieku apmācību un informētību⁷¹.

143. Tikai samazinot līdz minimumam AML lietošanu, iespējama samazināt AMR attīstības risku. Dzīvnieku infekcijas slimību profilakses un biodrošības pasākumi, kā arī sabalansēta un pilnvērtīga barība un dzīvnieku vajadzībām atbilstoši turēšanas apstākļi ir iedarbīgākie rīki, lai nodrošinātu dzīvnieku veselību un samazinātu AML lietošanu. Lai atbalstītu dzīvnieku īpašniekus/turētājus, ir nepieciešams paredzēt atbalsta pasākumus (piemēram, investīcijas). Bez tam, lai nodrošinātu veiksmīgu AML lietošanas samazinājuma monitoringu un izvērtējumu, ir nepieciešams pilnveidot AML lietošanas dzīvniekiem uzskaiti, attīstot elektronisko datu uzskaites sistēmu, tādējādi uzlabojot vienu no pārtikas ķēdes izsekojamības posmiem.

144. Veselam dzīvniekam nav nepieciešams lietot zāles, tādēļ būtiski ir nodrošināt dzīvnieku veselības rezultatīvu pārvaldību – biodrošības pasākumu ievērošanu, infekcijas slimību kontroli un profilaksi, sabalansētu un pilnvērtīgu barību, atbilstošus turēšanas apstākļus, piemērotāko šķirņu izvēli, dzīvnieku nagu kopšanu u.t.t.

145. Vēl viens no veiksmīgiem AMR ierobežošanas pasākumiem ir sabiedrības, dzīvnieku īpašnieku/turētāju un praktizējošu veterinārārstu izglītošana un apmācība, veicinot izpratni par

⁷⁰ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.2903/j.efsa.2019.559>

⁷¹ https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/audit_reports/details.cfm?rep_id=3916

AMR un AML atbildīgu un piesardzīgu lietošanu un labu dzīvnieku veselības pārvaldību, t.sk. biodrošību.⁷² Tas saskan arī ar 2019. gadā KLP Stratēģiskā plāna izstrādei organizētajās tematiskajās darba grupās pārtikas un veselības jomā identificēto, ka pietrūkst zināšanas un prasmes par preventīviem pasākumiem dzīvnieku veselības nodrošināšanai, lai samazinātu AML lietošanu dzīvniekiem. Līdz šim dzīvnieku īpašnieku/turētāju izglītošanas pasākumi par dzīvnieku veselības sekmīgu pārvaldību un AML atbildīgu lietošanu galvenokārt notiek pēc dzīvnieku audzētāju organizāciju iniciatīvas.

146. Laba dzīvnieku veselības pārvaldība ietver izpratni par lauksaimniecības dzīvnieku turēšanu drošos apstākļos, kad dzīvnieka īpašnieks cenšas novērst vai līdz minimumam samazināt iespēju ganāmpulkā ievazāt patogēno slimību ierosinātājus. Tā ir bioloģisko risku izvērtēšana, kā arī pasākumi, kas tiek izstrādāti un ieviesti saimniecībās, lai nepieļautu infekcijas slimību izplatību ganāmpulkā. Latvijā intensīva kontrole par biodrošības pasākumu ieviešanu cūku sugas dzīvnieku novietnēs tiek veikta kopš 2015. gada. Ar katru gadu šie rezultāti uzlabojas. 2020. gadā veikto kontroļu rezultāti atklāj neatbilstības vidēji 15% gadījumos no pārbaudītajām novietnēm. Lielākā daļa (pat 95%) no neatbilstībām tiek konstatēta novietnēs ar nelielu dzīvnieku skaitu. Izvērtējot inspekciju rezultātus, ir secināts, ka liela nozīme ir dzīvnieku īpašnieku informētībai par biodrošības pasākumiem, kā arī ieinteresētībai šos pasākumus ieviest. Būtiskākās neatbilstības ir: neizpratne par biodrošības pasākumu plāna nepieciešamību un tā saturu, aizliegto pārtikas atkritumus un zaļbarības izēdināšana, novietnes dezinfekcijas neveikšana un darba apģērba nelietošana/ nemainīšana.

147. Lai veicinātu dzīvnieku īpašnieku (turētāju) vēlmi nodrošināt dzīvnieku veselības rezultatīvu pārvaldību, ir nepieciešams paredzēt atbalstu tiem dzīvnieku īpašniekiem (turētājiem), kas mērķtiecīgu darbību rezultātā nodrošina atbildīgu un piesardzīgu AML lietošanu un ziņo par AML izlietojumu ganāmpulkā, tādējādi veicinot informācijas pieejamību par valstī lietoto AML daudzumu dzīvniekiem.

148. Lai iegūtu informāciju par AML izlietojumu ganāmpulkā, nepieciešams attīstīt un izmantot elektronisko datu uzskaites sistēmu, lai dzīvnieku īpašnieks/turētājs sadarbībā ar praktizējošu veterinārārstu nodrošinātu, ka tiek reģistrēts katrs AML lietošanas gadījums ganāmpulka dzīvniekiem.

3.4 Augu aizsardzības līdzekļu (AAL) lietošana

149. EK paziņojumā “Stratēģija “No lauka līdz galdam””⁷³, kas ir Eiropas Zaļā kursa būtiska sastāvdaļa, paredzēta ES pāreja uz ilgtspējīgu pārtikas aprites sistēmu un viens no stratēģijas mērķiem ir samazināt ķīmisko AAL lietošanu un risku par 50% un augsta riska AAL lietošanu par 50%. Mērķa sasniegšanai plānots pārskatīt AAL ilgtspējīgas lietošanas direktīvu, stiprināt integrētās augu aizsardzības prasības, veicināt drošu alternatīvu izmantošanu ražas aizsardzībai no kaitēkļiem un slimībām. Tāpat plānots pārskatīt AAL statistikas regulu, lai risinātu AAL lietošanas datu trūkumu un veidotu uz pierādījumiem balstītu politiku. Vienlaikus 2020. gada 25. maijā EK publicētā ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģija 2030. gadam paredz rīcības, lai par 50 % līdz 2030. gadam samazinātu gan pesticīdu lietošanu un risku, gan bīstamāko pesticīdu izmantošanu.⁷⁴

150. Saskaņā ar Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādes (EFSA) apkopoto informāciju 2019. gadā ES dalībvalstu laboratorijās tika analizēti 195 Latvijas izcelsmes pārtikas produktu

⁷² https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/antimicrobial_resistance/docs/2015_prudent_use_guidelines_lv.pdf

⁷³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

⁷⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380>

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

paraugi⁷⁵ (sk. 3.5. tab.). Paraugu analīžu rezultāti liecina, ka Latvijas lauksaimnieku ražotā produkcija AAL atliekvielu ziņā ir viena no tīrākajām Baltijas jūras reģiona un arī ES mērogā.

3.5. tabula. AAL atliekvielu klātbūtne dažādu ES dalībvalstu izcelsmes lauksaimniecības produkcijā 2019. gadā

Izcelsmes valsts	AAL atliekvielas		
	Nav konstatētas	Pieļaujamās robežās	Pārsniegumi
Latvija	90,3%	9,7%	0%
Somija	85,2%	14,8%	0%
Igaunija	79,4%	19,8%	0,8%
Lietuva	86,6%	11,6%	1,8%
Polija	47,4%	46,9%	5,7%
Vācija	53%	44,9%	2,1%

Avots: EFSA dati

151. Latvijā AAL lietošanas uzraudzību veic VAAD. Kā viens no kontroles elementiem augu aizsardzības jomas pārbaudēs ir ieviesta paraugu ņemšana no AAL, augsnes, augiem, augu produktiem, AAL sagatavotiem darba šķīdumiem un priekšmetiem, kas varētu būt nonākuši saskarē ar AAL. AAL lietošanas pārbaudēs tiek ņemti augi vai augu produkti, augsne laboratorisku analīžu veikšanai AAL atliekvielu klātbūtnes konstatēšanai (sk. 3.6. tab.). Jebkurā paraugā var tikt analizētas ap 200 AAL darbīgās vielas, atkarībā no tā, kādi AAL lietoti, un kādas darbīgās vielas jāanalizē. Šie uzraudzības pasākumi novērš cilvēku veselības, vides apdraudējuma un lauksaimnieciskās produkcijas drošības riskus.

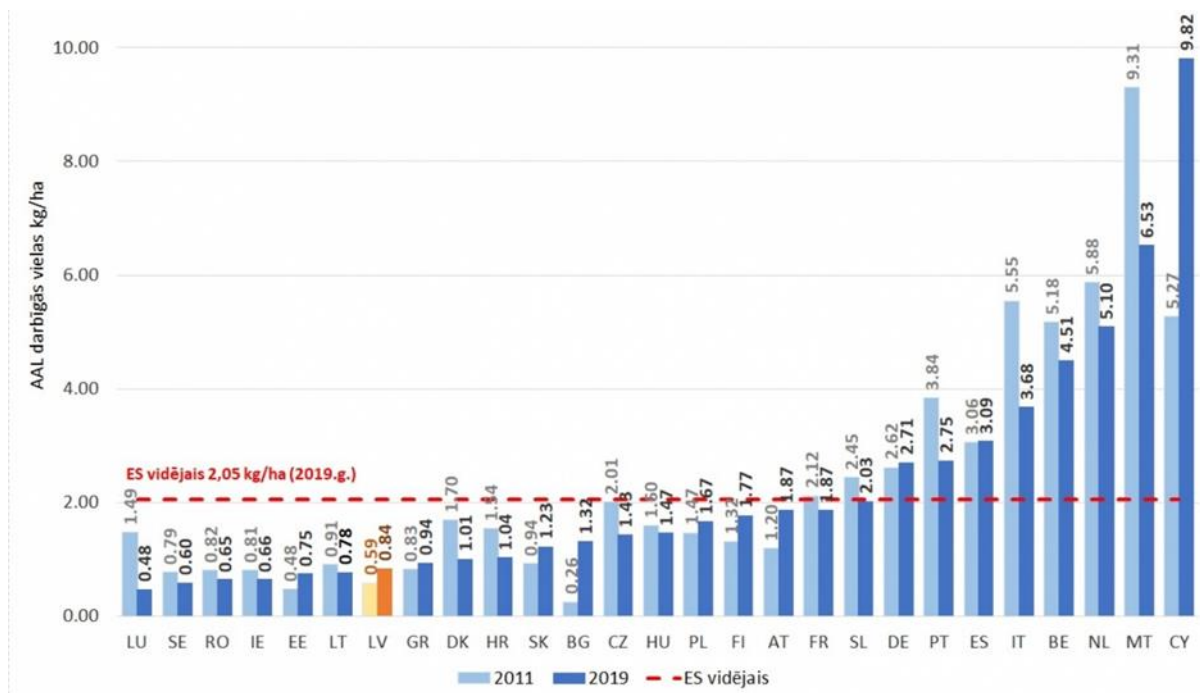
3.6. tabula. AAL lietošanas kontrolei ņemto augu un augu produktu paraugu skaits 2016.-2020. gadā.

	2016	2017	2018	2019	2020
Augu aizsardzības normatīvo aktu pārbaudēs ņemtie paraugi	53	31	52	88	143
Ražas novākšanas laikā ņemtie graudu un rapša sēklu paraugi darbīgās vielas glifosāts atliekvielu noteikšanai	153	167	156	150	99
Lauksaimniecības produktu integrēto audzētāju saimniecībās ņemtie paraugi	20	20	25	25	29
Kopā:	226	218	233	263	271

Avots: VAAD dati

152. Latvijā 2019. gadā sējumu kopplatība bija 1,26 milj. ha, no tiem 0,74 milj. ha jeb 59% aizņēma graudaugi un 0,14 milj. ha – rapsis. Lai mazinātu sabiedrības bažas par darbīgās vielas glifosāts saturošu augu aizsardzības līdzekļu neatbilstošu lietošanu, katru gadu ražas novākšanas laikā VAAD veic monitoringu glifosāta atliekvielu noteikšanai graudaugu un rapša ražā. Līdz šim nav konstatēti gadījumi, kad būtu pārsniegti maksimāli pieļaujamie atliekvielu līmeņi.

⁷⁵ EFSA (European Food Safety Authority), 2021. Scientific report on the 2019 European Union report on pesticide residues in food. EFSA Journal 2021;19(4):6491, <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2021.6491>

3.4. attēls. Izplatītie AAL darbīgo vielu apjomi uz LIZ platību, kg/ha (2019.gads). Avots: Eurostat dati

153. Latvijā AAL lieto būtiski mazāk nekā vidēji ES⁷⁶, kā arī lauksaimniecības kopējā intensitāte ir zema⁷⁷ (sk. 3.4. att.). 2019. gadā KLP Stratēģiskā plāna izstrādei organizētajās tematiskajās darba grupās pārtikas un veselības jomā tika identificēts, ka nepieciešams veicināt informācijas pieejamību sabiedrībā un izpratni par AAL lietošanu un atliekvielu klātbūtni pārtikas produktos.

154. Latvijā prasība par AAL lietotāju un izplatītāju apmācību ir spēkā vairāk kā 25 gadus. Apmācīti ir visi profesionālie AAL lietotāji, lietošanas operatori, pārdevēji un augu aizsardzības konsultanti. Iegūtās zināšanas ik pa pieciem gadiem jāatjauno, izejot vienas dienas apmācību un nokārtojot pārbaudījumu. Apmācību programmās apmāca arī par integrētās augu aizsardzības pamatprincipiem un prasībām, lielu uzmanību vēršot uz agrotehniskajām, mehāniskajām, profilaktiskajām un citām alternatīvajām kaitīgo organismu ierobežošanas metodēm, kas ir integrētās audzēšanas pamats.

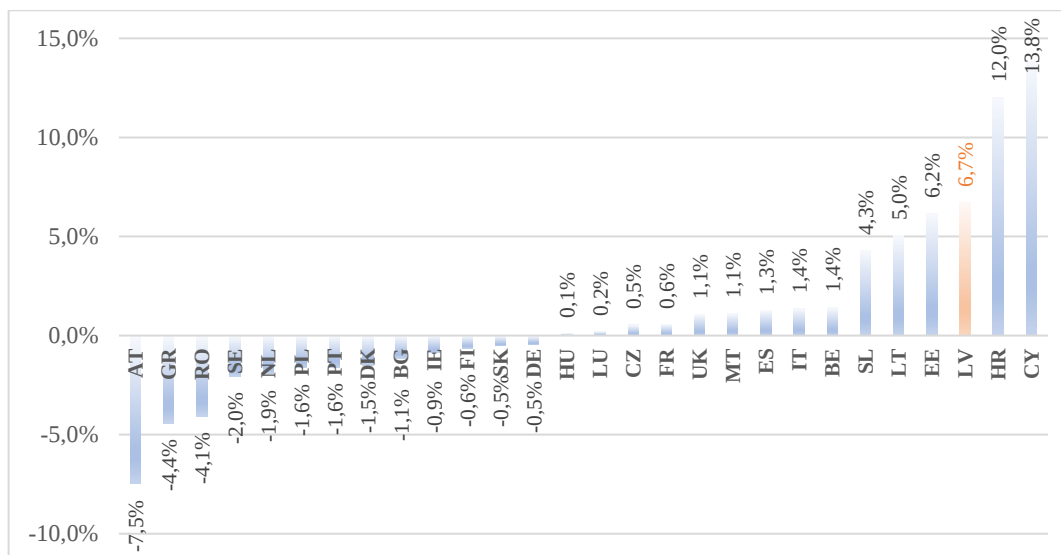
155. Saskaņā ar Eurostat datiem Latvijā ir viens no straujākajiem AAL tirdzniecības pieaugumiem ES. Izplatītais fungicīdu un baktericīdu apjoms kopš 2011. gada Latvijā pieaudzis par 43%, insekticīdi izplatīti par 4 % vairāk, augšanas regulatoru pieaugums sasniedzis 117 %, savukārt herbicīdi izplatīti par 34 % vairāk. Vienlaikus jāņem vērā, ka Latvijā 2011. – 2018. gadā bija vērojams viens straujākajiem LIZ platību pieaugumiem ES (saskaņā ar Eurostat datiem attiecīgi par 6,7 % un 11,8 %) ⁷⁸, kas veicināja kopējā valstī izlietotā AAL apjoma pieaugumu (sk. 3.5. att.). ES līmenī šobrīd netiek ievākti un apkopoti dati par faktisko AAL izlietojumu dalībvalstīs un konkrētos kultūraugos.

⁷⁶ Eurostat dati: izplatītie AAL darbīgo vielu apjomi: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20181015-1>; izmantotās lauksaimniecības zemes platības: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tag00025>

⁷⁷ Eiropas Komisija. Analytical factsheet for Latvia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy. Version: September 2019.

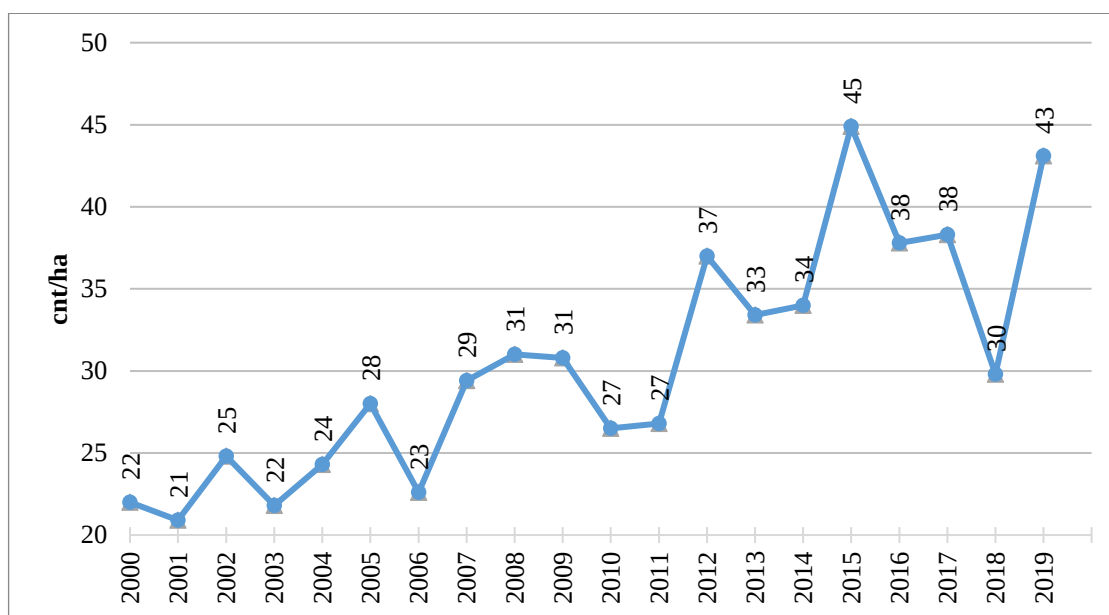
⁷⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tag00025>

PĀRTIKAS KVALITĀTE/DZĪVNIEKU LABTURĪBA

3.5. attēls. LIZ platību izmaiņas ES dalībvalstīs 2011.-2018.gadā. Avots: Eurostat dati

156. Klimata izmaiņas ietekmējušas lauksaimnieku izvēli attiecībā uz audzējamo šķirņu izvēli graudaugiem. Aizvien plašāk tiek audzētas intensīvas ražīgas šķirnes, kuru prasības pēc mēslojuma un augu aizsardzības ir ļoti augstas. Tas izskaidrojams ar to, ka, balstoties uz pēdējos gados salīdzinoši siltajām ziemām un veiksmīgu ziemāju labību un ziemas rapša pārziemošanu, Latvijas skarbāko klimatisko reģionu graudaudzētāji vairāk sākuši audzēt minētās šķirnes. Neskatoties uz būtisku ražības pieaugumu, Latvijā iegūtās ražas⁷⁹ (sk. 3.6. att.) joprojām būtiski atpaliek tādām Baltijas jūras reģiona valstīm kā Dānija un Vācija, kur 2019.gadā no hektāra vidēji ieguva attiecīgi 70.6⁸⁰ un 69.2⁸¹ cnt lielas ražas.

3.6. attēls. Graudaugu sējumu vidējā ražība Latvijā. Avots: CSP

157. Kaut arī objektīvu iemeslu dēļ lauksaimniecības intensitātei ir potenciāls kāpt, sagaidāmo AAL lietošanas pieaugumu var ierobežot, ievērojot integrētās augu aizsardzības principus, kas paredz veikt preventīvus pasākumus, lai samazinātu kaitīgo organismu izplatības risku un attiecīgi samazinātu nepieciešamību lietot AAL to ierobežošanai - katram AAL

⁷⁹ Centrālā statistikas pārvalde. LAG020. Lauksaimniecības kultūru sējumu platība, kopražs un vidējā ražība

⁸⁰ StatBank Denmark. HST77: Harvest by region, crop and unit

⁸¹ Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung. Tabellen zur Landwirtschaft. SJT-3072200-0000.xlsx. Anbau, Ertrag und Ernte der Feldfrüchte

lietojumam ir jābūt pamatotam. Šobrīd tikai 31% lauku saimniecību vadītāju ir speciālā augstākā vai vidējā līmeņa lauksaimnieciskā izglītība, tādēļ lauksaimnieku vidū ir novērojams zināšanu un pieredzes trūkums saimniekošanas to metožu izmantošanai, kas aizstātu AAL izmantošanu. Līdz ar to ir nepieciešams stimulēt lauksaimniekus pāriet uz integrēto audzēšanu un bioloģisko lauksaimniecību. Vienlaikus jāveicina sabiedrības izpratne par augu aizsardzības pasākumu nozīmi ražības un patērētājiem drošas lauksaimniecības produkcijas ieguvē.

158. VAAD augu aizsardzības jomas kontroļu ietvaros katru gadu veic vidēji 1700 pārbažu pie AAL lietotājiem, līdztekus AAL pamatotai lietošanai pārbauda arī integrētās augu aizsardzības pamatelementus – mēslošanas plānu, kas sastādīts, balstoties uz augsnes agroķīmisko izpēti vai augsnes analīzēm, augu maiņu un uzskaites sistēmu par katrā laukā veiktajām darbībām, tostarp kaitīgo organismu lauka monitoringu, pamatojoties uz kuru lauksaimnieks pieņem lēmumu par nepieciešamību lietot AAL.

159. Lai veicinātu ātrāku integrētās augu aizsardzības ieviešanu saimniecības līmenī, VAAD tīmekļa vietnē ir izveidota monitoringa un brīdināšanas sistēma par slimību un kaitēkļu parādīšanos, publiski ir pieejami kaitīguma sliekšņi kaitēkļiem, kā arī tiešsaistē izveidota integrētās augu aizsardzības prasību paškontroles sistēma.

160. Būtiska nozīme augu apputeksnēšanā ir bitēm un dabā tās ir galvenās apputeksnētājas. Vislielākā apputeksnētāju grupa ir bites. Saskaņā ar CSP datiem kopš 2009. gada bišu saimju skaits Latvijā ir trīskāršojies.⁸² Pēc LDC sniegtās informācijas 2019. gada jūlijā bija reģistrētas 3024 novietnes, no tām 9,3% bioloģiskās saimniecības, bet kopumā valstī attiecīgi bija 93 033 bišu saimes. 2020. gada 1. jūlijā jau 108 069 bišu saimes (skat. 3.7.tab.), no kurām gandrīz piektdaļa jeb 20 677 (19%) ir sertificētas bioloģiskā lauksaimniecības sistēmā.

3.7. tabula. Stropu skaits atkarībā no saimniecības veida uz 2020. gada 1. jūliju

Bišu saimju skaits	Bišu saimes, kopā	KONV Bišu saimes	BIO Bišu saimes
1 līdz 29	31 153	29 598	1 555
30 - 99	40 500	32 724	7 776
100 un vairāk	36 416	25 070	11 346
KOPĀ	108 069	87 392	20 677

Avots: CSP

161. Pasaulē ir daudz pētījumu par savvaļas un medus bišu populācijas skaita samazināšanos. Aktuālākās problēmas, ar kurām saskaras dravnieki, ir bišu parazīti, barības bāzes kvalitāte, kā arī AAL lietošana lauksaimniecības kultūraugiem, kurus bites izmanto kā nektāraugus. AAL lietošanas riska novērtēšanai ir nepieciešams zināt lauksaimniecības kultūraugu un apputeksnētāju mijiedarbību. Eiropā joprojām trūkst pētījumu datu par lauksaimniecības kultūraugu izmantojamību dažādiem apputeksnētājiem, t.sk. medus bitēm, tādēļ nepieciešami nacionālie pētījumi par apputeksnētāju dzīves vidi un to barības bāzei izmantoto augu botānisko sastāvu.

162. LLU zinātnieki 2019. gadā uzsāka divus pētījumus par lauksaimniecībai nozīmīgāko kukaiņu sugu sastopamību Latvijā, par apputeksnētāju dzīves vidi, apputeksnētāju barības bāzei izmantoto augu botānisko sastāvu un augu aizsardzības līdzekļu atliekvielu klātbūtni.

163. Zinātniskā projekta “Medus bišu un citu bišu dzimtas pārstāvju uzskaitē uz augiem” ietvaros 2019. gadā tika veikts pētījums bišu novietņu tuvumā esošajos lauka pupas un kartupeļu laukos. Pētījuma ietvaros tika secināts, ka putekšņus medus bites vāc no dažādiem biotopiem, kuros koncentrējas ziedoši augi. Bites putekšņus ievāc gan savvaļā, gan

⁸² LLG220. Lauksaimniecības dzīvnieku skaits gada beigās (tūkstošos), https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/lauks/lauks_05Lopk_ikgad/LLG220.px/?rxid=dce86984-a965-41cb-9beb-47f0e62130cf

lauksaimniecības zemēs, bet ja dravas novietnes tuvumā atrodas lieli nektāraugu/kultūraugu sējumi (lauka pupas, rapsis u.c.), tad bites labprātāk vāc putekšņus no monokultūras un mazāks īpatsvars ir citu ziedaugu sugu putekšņiem. AAL smidzinājumu vēstures dati periodā no 2017. līdz 2019. gadam liecina, ka lauka pupas smidzina arī ziedēšanas laikā, kad bites vēl vāc putekšņus. AAL (insekticīdu) atliekvielas putekšņu paraugos netika konstatētas. Tā kā atliekvielu testu veica oktobrī, bet putekšņu paraugi ievākti jūnijā/jūlijā, turpmākajos pētījumos būtu būtiski analīzes veikt uzreiz pēc putekšņu savākšanas, lai saprastu vai vasaras periodā bišu uzturā nonāk putekšņi bez atliekvielām.⁸³

164. Savukārt LLU zinātniskā pētījuma “Lauksaimniecībai nozīmīgāko kukaiņu sugu sastopamība Latvijā” rezultātā secināts, ka ir liela apputeksnētāju sugu daudzveidība Latvijas ābeļdārzos (50 bišu sugas no četrām bišu dzimtām). Lauksaimniecības kultūraugu ziedputekšņu sastāvs ir ļoti daudzveidīgs un tajos netika konstatētas AAL atliekvielas.⁸⁴

165. Latvijas sabiedrībā aktualizējies jautājums par pesticīdu lietošanu un apputeksnētājiem, īpaši bitēm, rosinot izmaiņas normatīvajos aktos, lai pilnveidotu AAL lietošanas kontroli, izskatot jautājumu par AAL lietošanu pie apdzīvotām vietām un AAL lietotāju un biškopju sadarbības un informācijas apmaiņu.

166. Latvijas rīcības plānā augu aizsardzības līdzekļu ilgtspējīgai izmantošanai⁸⁵ ir noteikta virkne pasākumu, kuri profesionālos AAL lietotājus pārliecinās par alternatīvo augu aizsardzības metožu efektivitāti un veicinās to straujāku ieviešanu saimniecību līmenī, kas, savukārt, mazinās atkarību no ķīmiskajiem AAL, nodrošinot labāku vides un saražotās produkcijas kvalitāti.

167. 2014. gadā, piesaistot nevalstiskās organizācijas, tika izstrādāta sabiedrības informēšanas programma "Sabiedrības izpratnes veicināšana par augu aizsardzības līdzekļu lietošanu", kuras mērķi ir veicināt savstarpējo sapratni starp AAL lietotājiem, bioloģiskajiem lauksaimniekiem un sabiedrību kopumā, popularizēt integrētās augu aizsardzības principus un palielināt AAL lietotāju atbildības sajūtu pret savu un citu cilvēku veselību un pret apkārtējo vidi. Latvijas rīcības plānā augu aizsardzības līdzekļu ilgtspējīgai izmantošanai viens no uzdevumiem, piesaistot nevalstiskās organizācijas, ir šīs programmas aktualizēšana, papildinot ar aktuālās situācijas aprakstu un uzdevumu izvirzīšanu risku samazināšanai AAL lietošanas jomā.

3.5 Pārstrādes procesa piesārņojuma līmenis pārtikā

168. Šobrīd ir pieņemta Komisijas Regula, kas dod beztermiņa atkāpi par policiklisko aromātisko ogļūdeņražu (PAO) pieļaujamajiem līmeņiem gaļas un zivju tradicionālajos kūpinājumos vairākām ES dalībvalstīm. Regula paredz, ka Latvijā var tikt kūpināta un laista tirgū tradicionāli kūpināta cūkgaļa, karsti kūpināta vistas gaļa, karstas kūpinātas desas un karsta kūpināta medījuma gaļa, kā arī tradicionāli karsti kūpinātas zivis ar nosacījumu, ka šie produkti atbilst maksimālajiem pieļaujamajiem PAO līmeņiem, kas bija spēkā pirms 2014. gada 1. septembra, t.i, 5,0 µg / kg benzo(a)pirēnam un 30,0 µg/kg benzo(a)pirēna, benzo(a)antracēna, benzo(b)fluorantēna un krizēna summai (PAO4). Tomēr Regula arī paredz, ka ES dalībvalstīm jāturpina strādāt pie tehnoloģiju pilnveidošanas, lai iespēju robežās samazinātu PAO līmeni kūpinājumos.

⁸³ LLU Augu Aizsardzības zinātniskā institūta “Agrihorts”, 2019, “Medus bišu un citu bišu dzimtas pārstāvju uzzksaite uz augiem”, https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZM/lauku_attistiba/zinatne/14.pdf

⁸⁴ LLU Augu Aizsardzības zinātniskā institūta “Agrihorts”, 2019, “Lauksaimniecībai nozīmīgāko kukaiņu sugu sastopamība Latvijā” https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZM/lauku_attistiba/zinatne/5.pdf

⁸⁵ <http://m.likumi.lv/ta/id/312146-par-latvijas-ricibas-planu-augu-aizsardzibas-lidzeklu-ilgtspējigai-izmantosana>

169. Akrilamīds ir kancerogēna viela, kas veidojas augu izcelsmes pārtikas produktos, tos ražošanas procesā karsējot augstā temperatūrā. Šobrīd Eiropas Komisija ir uzsākusi darbu pie akrilamīda maksimāli pieļaujamo līmeņu (MPL) izstrādes. Izvērtējot akrilamīda bīstamību jutīgajām patērētāju grupām, Eiropas Komisija vispirms plāno noteikt MPL bērnu graudaugu pārtikai. Taču Eiropas Komisija plāno turpināt MPL noteikšanu arī citām pārtikas kategorijām.

170. Eiropas Parlaments ir sagatavojis rezolūciju, kurā prasa Eiropas Komisijai noteikt stingrus soļus akrilamīda līmeņu samazināšanai augu izcelsmes pārtikas produktos, kā arī veicināt atbilstošu pasākumu realizāciju ES dalībvalstīs.⁸⁶ Līdz ar to Eiropas Komisija plāno noteikt jaunus akrilamīda maksimāli pieļaujamos līmeņus ne tikai bērnu un zīdaiņu pārtikai, bet arī citām pārtikas kategorijām, tādām kā maize, cepumi, brokastu pārslas, kartupeļu čipsi.

171. Tādēļ pārtikas ražošanas nozarei un dalībvalstīm ir jāturpina darbs, izstrādājot un ieviešot tehnoloģijas, kas ļauj samazināt akrilamīda koncentrāciju pārtikā. Viena no ļoti svarīgām pārtikas produktu grupām, kuru varētu skart akrilamīda MPL noteikšana, ir Latvijai tradicionālā rudzu maize un rudzu saldskābmaize. Saskaņā ar Latvijas Maiznieku biedrības datiem, šīs kategorijas pārtikas produktu ražošanas apjoms Latvijā gadā ir aptuveni 29 tūkstoši tonnu. Šeit ir ļoti būtiski nodrošināt, lai izmaiņas tehnoloģijās neietekmētu rudzu maizes tradicionālās, patērētāju iecienītās un pieprasītās organoleptiskās īpašības. Tāpat ir svarīgi nodrošināt, lai akrilamīda MPL nemazinātu Latvijas cepumu, vafeļu un kartupeļu čipsu ražotāju konkurētspēju.

4 Videi un patērētājiem draudzīgs iepakojums

172. Ik gadu pieaug to cilvēku skaits, kuri pievērš uzmanību ne vien pārtikas produktu izcelsmei un saturam, bet arī tam, kādā iepakojumā pārtikas produkti pieejami lietošanai, jo tam ir milzīga ietekme gan uz vides un dabas resursu ilgtspēju, gan ikviena cilvēka veselību un dzīves kvalitāti.

173. Katru dienu cilvēki Ziemeļvalstīs un Baltijā veic vairāk nekā 47 miljonus⁸⁷ pārtikas produktu pirkumu, proti, vairāk nekā 17 miljardu gadā, tāpēc paredzams, ka videi draudzīgs iepakojums nākamo gadu laikā kļūs par aizvien nozīmīgāku faktoru produktu izvēlē. Turklāt gandrīz puse jeb 43% pircēju Latvijā pauž gatavību par pārtikas produktu maksāt dažus eiro centus vairāk, ja produkts būtu iepakots videi draudzīgā, atkārtoti pārstrādājamā iepakojumā.⁸⁸

174. EK izstrādātā stratēģija "No lauka līdz galdam" paredz, ka, lai pārtiku padarītu drošāku un uzlabotu sabiedrības veselību, EK pārskatīs materiāliem, kas paredzēti kontaktam ar pārtiku, paredzētos tiesību aktus un atbalstīs, ka tiek izmantoti inovatīvi un ilgtspējīgi tāda iepakojuma risinājumi, kurā lietoti videi draudzīgi, atkārtoti izmantojami un pārstrādājami materiāli, kā arī dos ieguldījumu pārtikas izšķērdēšanas mazināšanā.⁸⁹

175. Lai cīnītos ar pārlietu lielo plastmasas patēriņu visā Eiropā un mudinātu sabiedrību arvien vairāk aizdomāties, cik lielu postu videi un ekoloģijai nodara nepārdomāta un bezatbildīga plastmasas izstrādājumu lietošana, 2019.gada 5.jūnijā tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu⁹⁰ (turpmāk – Plastmasu direktīva) ar mērķi samazināt konkrētu vienreizlietojamu

⁸⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0311_LV.html

⁸⁷ Vidējais dienā veikto šķidrās pārtikas produktu pirkumu skaits septiņās Ziemeļu valstīs: Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Zviedrijā, Dānijā, Norvēģijā, Somijā.

⁸⁸ Pētījums "Baltijas iedzīvotāju pārtikas izvēles un dzīvesstila paradumi", Tetra Pak sadarbībā ar tirgus un sociālo pētījumu aģentūru "Latvijas Fakti", 2016. gada aprīlis

⁸⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381>

⁹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0904>

plastmasas izstrādājumu un plastmasu saturošu zvejas rīku ietekmi uz vidi, kā arī veicināt pāreju uz aprites ekonomiku ar inovatīviem un ilgtspējīgiem darbības modeļiem un materiāliem. Attiecībā uz plastmasas izstrādājumiem, kam aizstājēji no alternatīviem materiāliem šobrīd nav pieejami, dalībvalstīm būs jāievieš pasākumi šo produktu patēriņa samazināšanai par vismaz 25% līdz 2025. gadam. Samazināšanas mērķi attieksies arī uz pārtikas un dzērienu vienreizlietojamo plastmasas taru, piemēram, sviestmaižu kastītes, trauciņi, kas paredzēti augļiem, dārzeņiem, desertiem vai saldējumam.

176. Dalībvalstīm ir uzdots veikt nepieciešamos pasākumus, lai līdz 2021. gada 3.jūlijam pārtrauktu Plastmasu direktīvā uzskaitīto plastmasas izstrādājumu ražošanu, kā arī stimulēt ražotājus izmantot izstrādājumus, kas piemēroti vairākkārtējai izmantošanai, kā arī veicināt izstrādājumu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi. Savukārt attiecībā uz plastmasas dzērienu pudelēm nosaka mērķi, saskaņā ar kuriem līdz 2029. gadam dalībvalstīm jānodrošina taras (plastmasas pudeļu) savākšanu 90% apmērā otrreizējai pārstrādei.

177. Kaut arī Latvijā faktiski nav uzņēmumu, kas ražotu sarakstā esošos plastmasas izstrādājumus⁹¹, tomēr arī pārtikas nozares uzņēmumiem, kurus skar ierobežojumi saistībā ar vienreizlietojamo plastmasas izstrādājumu aizliegumu, aktīvi ir jāstrādā pie videi draudzīgu alternatīvu piedāvājumu meklēšanas vienreizlietojamām plastmasas precēm un izstrādājumiem, lai jau tuvākajā nākotnē pēc Plastmasu direktīvas pārejas perioda beigām, kas izmantošanai aizliegtajiem plastmasu saturošajiem izstrādājumiem paredzēts līdz 2021. gada 31. decembrim, tajos varētu ievietot pircējiem paredzēto produkciju.

178. Lai nodrošinātu Plastmasu direktīvā noteiktā savākšanas mērķa attiecībā uz plastmasas pudeļu dalītās savākšanas un pārstrādes apjoma 90% apmērā sasniegšanu 2029.gadā izpildi Latvijā, uz doto brīdi jau ir pieņemti ar depozīta sistēmas ieviešanu saistītie grozījumi Iepakojuma likumā⁹², kā arī attiecīgi Ministru kabineta noteikumi “Depozīta sistēmas darbības noteikumi”⁹³, ar kuriem noteikts normatīvais regulējums, lai 2022. gada 1. februārī Latvijā sāktu darboties depozīta sistēma.

179. Vienlaikus atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 1994. gada 20. decembra direktīvas 94/62/EK par iepakojumu un izlietoto iepakojumu (turpmāk – Iepakojuma direktīva) grozījumiem attiecībā uz iepakojumu visām ES dalībvalstīm ir izvirzīts mērķis līdz 2025. gadam pārstrādāt 65 % un līdz 2030. gadam – 70 % no visa izlietotā iepakojuma. Vienlaikus līdz 2030.gadam salīdzinoši augsti individuālie mērķi ir izvirzīti atsevišķiem iepakojuma materiāliem (plastmasai – 55 %, kokam 30 %, melnajiem metāliem 80 %, alumīnijam 60 %, stiklam 75 %, papīram un kartonam 85 %).

180. Jaunās Plastmasu direktīvas un Iepakojuma direktīvas prasības un paredzētie ierobežojumi ir nopietns izaicinājums lauksaimniecības un pārtikas nozarei. Uzņēmumi jau šobrīd strādā pie alternatīvu risinājumu meklēšanas, lai pielāgotos paredzamajām izmaiņām, taču tas ir laika un resursu ietilpīgs process. Pārtikas uzņēmumi ir identificējuši vairākas Plastmasu direktīvas prasības, kas radīs nepieciešamību mainīt šobrīd izmantotās tehnoloģijas, piemēram, no plastmasas pudelēm to plānotās lietošanas laikā neatdalāmi korķi un vāciņi, augļu sulu lielo iepakojumu aizvākošanas tehnoloģiju maiņa.

181. Pārtikas uzņēmumiem perspektīvā nepieciešams ieviest ražošanā materiālus un tehnoloģijas, kā arī strādāt pie alternatīvu iepakojumu veidu pielāgošanas ražošanai, lai samazinātu ietekmi uz vidi. Šajā nolūkā ir nepieciešama aktīva sadarbība ar zinātniekiem, kā arī tālāks atbalsts, lai pielāgotu jaunās tehnoloģijas un produktus praktiskai darbībai.

⁹¹ Uzņēmums ir Liepājā bāzētais uzņēmums SIA iCotton, kas nodarbojas ar vates plāksnīšu, mitro salvešu, vates kociņu un citas līdzīgas produkcijas ražošanu. Izvirzītās prasības šo uzņēmumu neskar, jo tas jau 2016. gadā sāka ražot vates kociņus, kuriem pats kociņš tiek izgatavots no papīra.

⁹² <https://likumi.lv/ta/id/310471-grozijumi-iepakojuma-likuma>

⁹³ <https://likumi.lv/ta/id/316731-depozita-sistemas-darbibas-noteikumi>

182. Sekojot līdzi tirgus tendencēm un pieprasījumam, pārtikas uzņēmumiem ir nepieciešams paredzēt atbalstu videi draudzīgu, atkārtoti izmantojamu un pārstrādājamu materiālu ieviešanai un videi draudzīga iepakojuma veiksmīgai ieviešanai tirgū.

5 Stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīze

5.1 Stiprās puses

1. Palielinās pārtikas kvalitātes shēmās strādājošo uzņēmumu skaits. (18.;26.;40.;61.61;76.)
2. Latvijā ir augsta nacionālo kvalitātes shēmu atpazīstamība. (19.)
3. Attīstās bioloģiskās lauksaimniecības nozare. (24.;25.; 26.; 29.;40.)
4. Ieviestas ZPI prasības pārtikas piegādes un ēdināšanas pakalpojumu jomā. (80.;81.)
5. Augstāku labturības prasību piemērošanas rezultātā ir uzlabojusies dzīvnieku veselība un mazinājies dzīvnieku ārstēšanas gadījumu skaits ar AML. (118.;119.)
6. Augstāku labturības prasību rezultātā ir uzlabojusies produkcijas kvalitāte un spēja reaģēt uz sabiedrības vēlmēm pēc augstākiem standartiem. (119.;120.;126.)
7. Palielinās integrētās augu audzēšanas sistēmā strādājošo uzņēmumu skaits un apsaimniekotā platība. (76.)
8. AAL atliekvielu klātbūtne lauksaimniecības produkcijā ir zema. (150.)
9. AML produktīvajiem dzīvniekiem izplata salīdzinoši mazāk nekā vidēji EEZ valstīs un AML izplatīšana pakāpeniski samazinās. (138.;139.)
10. Lauksaimniekiem samazinās pārtikas zudumi. (101.)

5.2 Vājās puses

1. Nepietiekamas zināšanas par pārtikas kvalitātes shēmām, t.sk. zināšanas par bioloģiskās lauksaimniecības ražības kāpināšanas iespējām. (20.;39.;48.;50.;53.)
2. Liela daļa bioloģiski ražotas produkcijas tiek izmantota konvencionālo produktu pārstrādē, zaudējot savu pievienoto vērtību. (42.)
3. Rudzu šķirnes “Kaupo” saglabāšanu apdraud zemā rentabilitāte. (70.)
4. Sertificētu sēklu trūkums bioloģiskajā lauksaimniecībā. (30.;32.)
5. Samazinās bioloģiskās liellopu gaļas ražošana, pieaugot dzīvu dzīvnieku eksportam. (36.)
6. Nepietiekams vietējās paaugstinātas kvalitātes lauksaimniecības un pārtikas produkcijas īpatsvars ZPI. (86.;87.)
7. Zināšanu un pieredzes trūkums lauksaimniekiem saimniekošanas metožu izmantošanai, lai aizstātu AAL izmantošanu. (157.)
8. Nepietiekama elektronisko datu uzskaitē par AML lietošanu lauksaimniecības dzīvniekiem. (137.)
9. Dzīvnieku īpašniekiem (turētājiem) trūkst zināšanas un prasmes par sekmīgu dzīvnieku veselības pārvaldību un AML piesardzīgu un atbildīgu lietošanu. (144.;146)
10. Latvijā broileru ganāmpulkos ir ļoti augsts *Campylobacter* spp. un *Escherichia coli* (*E. Coli*) rezistences līmenis pret dažiem AML. (140.)
11. Pārtikas ķēdē ārpus primārā sektora palielinās pārtikas zudumi. (101.)

5.3 Iespējas

1. Atbalsts pārtikas ražotājiem, t.sk. sadarbībai ar zinātniekiem, alternatīvu iepakojuma veidu, jauno tehnoloģiju un materiālu ieviešanai ražošanā (piemēram, videi draudzīga iepakojuma tehnoloģijas, tehnoloģijas akrilamīda koncentrācijas pārtikā samazināšanai). (171.;181.;182.)
2. Veicināt bioloģiskās lauksaimniecības primāro produktu ražošanu un attīstīt to tālāku pārstrādi. (46.;51.;57.)
3. Turpināt attīstīt pārtikas kvalitātes shēmas un to produktu ražošanu un patēriņu, tostarp, ZPI ietvaros, veicināt ražotāju iesaistīšanos tajās un atbalstīt pieteikumu sagatavošanu AGIN, ACVN, GTĪ produktu reģistrācijai. (20.;63.;88.;89.)
4. Veicināt pārtikas kvalitātes shēmas produktu atpazīstamību un sabiedrības informētību par kvalitātes shēmām un to produktiem. (20.;49.;51.;63.;90.)
5. Atbalsts rudzu audzētājiem tradicionālās rudzu šķirnes audzēšanai (kvalitatīvas rudzu maizes cepšanai). (71.; 72.)
6. Veicināt lauksaimnieku pāreju uz lauksaimniecības produktu integrēto un bioloģisko ražošanu. (39.;157.)
7. Palielināt sabiedrības informētību par AAL lietošanas apmēriem lauksaimniecības produkcijas audzēšanā un ietekmi uz veselību. (153.;157.;167.)
8. Sekmēt vietējās izcelsmes paaugstinātas kvalitātes pārtikas produktu noietu ZPI ietvaros. (88.;89.)
9. Attīstīt bioloģisko sēklu ražošanu. (35.)
10. Liels eksporta pieprasījums pēc bioloģiskajiem jaunlopiem. (36.)
11. Bioloģiskās lopkopības sekmēšana, atbalsta maksājumu piesaistot dzīvnieku vienībai, nevis zāles hektāram. (37.)
12. Uzlabot pētījumu pieejamību bioloģiskās ražošanas lopkopības sektorā un augkopības sektorā. (39.)
13. Augstu labturības prasību ievērošana nodrošina konkurētspēju vietējā un eksporta tirgos. (120.)
14. Atbalsts investīcijām lauku saimniecību modernizācijai, ievērojot prasību nodrošināšanu (dējējvistu turēšanu brīvās turēšanas sistēmās, cūku astu griešana rutīnā). (123.;124.)
15. Brīvprātīgo augstāku labturības prakšu piemērošanas stimulēšana liellopiem. (119.;120.;128.)
16. Pārtikas ražošanas atlikumu tālāka izmantošana (bezatlikumu tehnoloģija). (112.;113.)
17. Informētības palielināšana par pārtikas atkritumu un zudumu rašanās novēršanu un samazināšanu. (105.;106.;114.)
18. Izstrādāt īpašu marķējumu produktiem, kas saražoti ievērojot augstākas dzīvnieku labturības prasības, lai veicinātu to atpazīstamību tirgū. (131.;132.)
19. Sabiedrības izglītošana par produktiem, kas saražoti, ievērojot augstākas dzīvnieku labturības prasības. (129.)
20. Primāro ražotāju izglītošana par efektīvākām dzīvniekiem un videi saudzējošākām saimniekošanas praksēm un metodēm, lai kāpinātu produktivitāti un produkta kvalitāti. (129.)
21. Izpratnes veicināšana par sekmīgu dzīvnieku veselības pārvaldību, pakāpenisku AML lietošanas samazināšanu dzīvniekiem un AMR ierobežošanu, tostarp pilnveidojot AML lietošanas uzskaiti dzīvniekiem. (142.;143.;144.;147.;148.)

5.4 Draudi

1. Komerciālie produkti izspiedīs no tirgus tradicionāli ražotos produktus (piem., pēc sentēvu metodēm ražota maize, jo nebūs atbilstošas izejvielas (rudzu)). (66.;70.;71.)
2. Augstāku labturības prasību nodrošināšana prasa lauksaimniekiem ievērojamus ieguldījumus, kas ne vienmēr ir savienojamas ar uzņēmēju ekonomiskajām interesēm. (128.)
3. Specifiski bioloģiskai lopkopībai mērķēta atbalsta trūkums nesekmē lopkopības attīstību. (37.)
4. Grūtības ražotājiem pielāgoties ES noteiktajām aizvien stingrākajām prasībām un ierobežojumiem saistībā ar pārtikas iepakojumu, jaunu tehnoloģiju un materiālu ieviešanai ražošanā. (171.;180.;181.;182.)
5. Zema patērētāju pirkstspēja, tāpēc netiek pieprasīti augstas kvalitātes produkti (t.sk. arī bioloģiskie). (12.;48.)

6 Vajadzību novērtējums

1. Veicināt vietējo produktu atpazīstamību un sabiedrības informētību par pārtikas kvalitātes shēmām un to produktiem; (Vidēja vajadzība)
2. Sekmēt ZPI, izmantojot tā sniegtās iespējas un potenciālu; (Vidēja vajadzība)
3. Samazināt AML lietošanu, t.sk., veicinot sekmīgu dzīvnieku veselības pārvaldību; (Augsta vajadzība)
4. Veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu un videi saudzīgu lauksaimniecības praksi; (Zema vajadzība)
5. Veicināt izpratni par AAL lietošanu, tai skaitā ilgtspējīgu un samazinātu pesticīdu lietošanu; (Vidēja vajadzība)
6. Sekmēt bioloģiskai ražošanai nepieciešamo resursu, t.sk. sēklu ražošanas, attīstību; (Vidēja vajadzība)
7. Veicināt kvalitātes shēmu produktu ražošanu un patēriņu; (Vidēja vajadzība)
8. Veicināt videi draudzīga iepakojuma izstrādi, ilgtspējību; (Zema vajadzība)
9. Sekmēt bezatlikumu tehnoloģiju attīstību; (Zema vajadzība)
10. Veicināt tradicionālo graudaugu šķirņu saglabāšanu un attīstību; (Vidēja vajadzība)

Horizontālā mērķa ietvaros īstenojamās konkurētspējas sekmēšanas vajadzības

1. Zināšanu un informācijas pieejamība nozarē strādājošajiem un sabiedrībai kopumā.